

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด
ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

**THE OPINION OF THE BUDDHISTS TOWARDS MONASTERY
MANAGEMENT IN MUANG DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE**

พระสมรัก ภาทปญโญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด
ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

พระสมรค์ ภาทูปญโญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE OPINION OF THE BUDDHISTS TOWARDS MONASTERY
MANAGEMENT IN MUANG DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE**

Phrasomrug Paddapañño

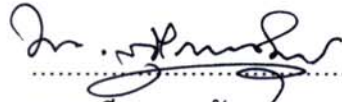
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

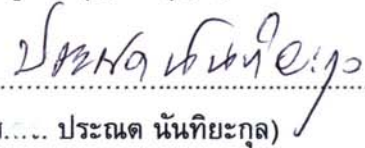
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

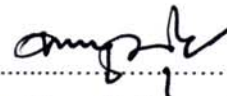
ประธานกรรมการ

(พระครูปลัดสุวัฑฒ์ สิริปัญโญ, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร. ประณต นันทิยะกุล)

กรรมการ

(พระครูปริมาณนุรักษ์, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(ผศ.ดร. โคนิภู ศรีทอง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูปริมาณนุรักษ์, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม

กรรมการ

ผศ.ดร. โคนิภู ศรีทอง

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด
ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- ผู้วิจัย : พระสมรภัฏ ภาทูปญโญ
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระครูปริมาณุรักษ์, รัต.ดร. B.A., M.A., Ph.D. (Econ.)
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
- : ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ป.ธ.๗, พ.ม, พธ.บ., M.A, Ph.D. (Soc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางของการบริหารวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ศักษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จำนวน ๓๗๗ คนซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๕๗ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นโดยใช้ค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไปและเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘๕ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๓ มีระดับการศึกษา

ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๖๖ มีรายได้ต่อเดือน ๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๔ และมีอาชีพรับราชการ จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๖

พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ, อายุ, สถานภาพ, ระดับการศึกษา, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน, อาชีพ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มี เพศ, อายุ, สถานภาพ และ ระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัด ไม่แตกต่างกัน

ปัญหาและแนวทางในการการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการปกครอง ให้มีการตรวจสอบประวัติของผู้มาขอบวช และเข้มงวดกวดขันให้มากขึ้น ด้านการศาสนศึกษา อยากให้ส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาให้มากขึ้น ด้านศึกษาสงเคราะห์ ให้มีการมอบทุนและหางบประมาณด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการใช้สื่อ ด้านสาธารณูปการ ให้มีการวางแผนในการก่อสร้าง ด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้สงเคราะห์ทางด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ

Thesis Title : THE OPINION OF THE BUDDHISTS TOWARDS
MONASTERY MANAGEMENT IN MUANG DISTRICT,
PATHUM THANI PROVINCE

Researcher : Phrasomrug Paddapañño

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Assoc.Prof. Dr.Phrakhrupurimanurak B.A., M.A., Ph.D.(Econ.)

: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

: Asst.Prof. Dr.Konit Srithong B.A., M.A., Ph.D. (Soc.)

Date of Graduation : March 26, 2011

ABSTRACT

The purpose of this study: 1) to study the opinions of the Buddhists. The management measures in the city. Pathum Thani 2) to compare the opinions of Buddhists. The management measures in the city. Pathum Thani. Divided by personal factors, and 3) to study the problems and the management of the temple in Muang District, Pathum Thani. Research by the Survey Research (Survey Research).

The samples used in such research. People who live in the district town of 377 people, using a simple random sampling (Simple Random Sampling) tool that is used as a query. Such as monitoring and evaluation of the five-level scale and open-ended questionnaire. The school building itself. With a confidence equal to 0.857 and the data were analyzed by using a software package for social science research. Using statistics on the frequency (Frequency) Percentage (Percentage), average (Mean), standard deviation (Standard Deviation) and average opinions using the T (t-test) to test the difference between the values. Average of the two groups. And analysis of variance one-way (One Way ANOVA) to compare the differences between the three groups above, and comparing and contrasting the two methods differ significantly minimized (Least Significant Difference: LSD) by implication. Statistically significant at the 0.05 level.

The results show that Buddhists in the survey. Most of the females were 203 people, representing 53.85 per cent aged between 20-30 years, 124 people,

representing 32.89 percent of the marital status of 189 people, representing 50.13 percent have bachelor's degree. Up to 191 people, representing 50.66 percent of income per month 8000-10000 Baht 91 people, representing 24.14 percent of 171 people and have a professional service, representing 45.36 per cent.

Buddhist temples in the city and the administration. Phatum Thani. Overall, the high level (= 3.69) was considered and found a high level on all sides.

Compared to the administration at the Buddhist temple in the city. Pathum Thani. Personal status and by gender, age, status, education level, average income per month, a Buddhist who has found that the average revenue per month and a different career. Opinion of management, the differences are statistically significant at the .05 level with the Buddhists, gender, age, status and education level difference. Opinion of management measures. No different.

And guidelines for the management measures in urban districts. Pathum Thani province. In the region. A background check of people who get ordained. And more rigorous. The Religious Studies. It provides more support for education. And Welfare. Provide scholarships and educational funds. The mission. Promote and support the use of media. The public. The planned construction. The public welfare. The welfare of the people rather than objects.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากคณาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้เมตตาช่วยให้งานลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณ ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ทำการเปิดสอนหลักสูตรนี้ขึ้นมา และขออนุโมทนาขอบคุณ อาจารย์พระครูปลัดสุริวัฏ สิริปัญโญ,ดร. ประธานกรรมการ อาจารย์พระครูปริมาณุรักษ์,รศ.ดร, รศ. ประณต นันทิยะกุล ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม และ ผศ.ดร. โกนิฐฐ์ ศรีทอง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำชี้แนะ ในการทำวิทยานิพนธ์ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางในการศึกษาตลอดถึงในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอบขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือในด้านการศึกษา พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณต่อคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่นอกภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ความรู้พร้อมคำแนะนำแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ การจัดการเชิงพุทธทุกรูป ที่ได้คำปรึกษาแนะนำในการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณ พระสังฆาธิการทุกท่านและพระสงฆ์ทุกรูป ตลอดทั้ง ศรัทธาในเขตบุญของวัดต่างๆ ข้าราชการครู พนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่ให้ความเมตตาในการตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นรายละเอียดในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

และขอกราบขอบพระคุณพระครูอรุณการประยุต อดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำวน, พระมหาสายัณห์ โชติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดน้ำวน, และพระอาจารย์พระครูกิตติวรโสภิต เจ้าคณะอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งได้ให้กำลังใจให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าได้ศึกษาและช่วยสนับสนุนทุนการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

อาณิสสส์ที่เกิดจกพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

พระสมรัก ภาทูปญโญ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า	
บทคัดย่อภาษาไทย	ก	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค	
กิตติกรรมประกาศ	จ	
สารบัญ	ฉ	
สารบัญตาราง	ช	
สารบัญแผนภูมิ	ฎ	
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ	
บทที่ ๑	บทนำ	
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓	ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕	สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๙
๒.๒	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๗
๒.๓	หลักธรรมสำหรับการบริหาร	๓๖
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์	๔๖
๒.๕	การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	๕๐
๒.๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
๒.๗	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๘
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๐
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๐
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๖
๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	๗๗
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๘๔
๔.๔ ปัญหาและแนวทางในการการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	๑๐๐
๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๐๔
บทที่ ๕ บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปการวิจัย	๑๐๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๓
บรรณานุกรม	๑๑๔
ภาคผนวก	๑๒๒
ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ๕ ท่าน	๑๒๓
ข. ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๒๘
ค. หนังสือขออนุมัติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๓
ง. แบบสอบถาม	๑๓๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๖
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยรวม	๗๗
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการปกครอง	๗๘
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศาสนาศึกษา	๗๙
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๘๐
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการเผยแผ่	๘๑
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณูปการ	๘๒
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๘๓
๔.๙	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามเพศ	๘๔
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ	๘๕
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่	๘๖

สารบัญญัตราง (ต่อ)

๔.๑๒	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพ	๘๖
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามระดับการศึกษา	๘๗
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม	๘๘
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการเผยแผ่	๘๘
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการสาธารณูปการ	๘๙
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๘๙
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	๙๐
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยภาพรวม	๙๑
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการปกครอง	๙๒
๔.๒๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการศาสนศึกษา	๙๓
๔.๒๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการเผยแผ่	๙๔
๔.๒๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการสาธารณูปการ	๙๔
๔.๒๔	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอาชีพ	๙๖
๔.๒๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม	๙๗
๔.๒๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ ด้านการศาสนศึกษา	๙๗

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

๔.๒๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๙๘
๔.๒๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณสุขการ	๙๘
๔.๒๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๙๙

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๗
๔.๕	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

ที.สี.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาตจตุก	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สัตตก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารคณะสงฆ์มีมาแล้วตั้งแต่พุทธกาล หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้นที่เมืองราชคฤห์ โดยมี พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ ก็เรียบร้อยมาไ้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถ้อยคำต่างกัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมาได้ประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ^๑

พระเจ้าอโศกมหาราชได้ครอบครอง อาณาจักรอินเดีย อย่างกว้างขวาง พระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นประธาน สำหรับประเทศเป็นครั้งแรก พวกเดียรถีย์ ได้ปลอมตนเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา เพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมาก เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในสังฆมณฑล พระเจ้าอโศกมหาราชจึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลีบุตร เป็นประธานสังคายนาพระธรรมวินัยที่เมืองปาตลีบุตร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖ วางระเบียบพระธรรมวินัยให้รวมลงเป็นอย่างเดียวกัน สังฆมณฑลจึงเกิดความเรียบร้อยสืบต่อมา

เมื่อพระพุทธศาสนา ได้เผยแผ่ออกไปยังประเทศต่าง ๆ การบริหารสังฆมณฑล จึงต้องอนุโลม ไปตามแบบแผน ประเพณีของประเทศนั้น ๆ ในบางส่วน เพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่าย สรุปแล้วพระภิกษุสงฆ์มีกฎหมาย ที่พึงปฏิบัติอยู่สามประเภทคือ พระวินัย จารีต และกฎหมายแผ่นดิน^๒

การบริหารคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยพระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย และอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย ในประมาณปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ประชาชนในดินแดนแห่งนี้ ได้รับนับถือพระพุทธศาสนา แบบเถรวาทเดิมสมัย พระเจ้าอโศกมหาราช แบบมหายาน แบบเถรวาทอย่างพุกาม และแบบเถรวาทอย่างลังกา สืบกันมาตามลำดับ^๓

จากหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย พบว่ามีสังฆราช ปุ่ครู มหาเถระ และ เเถระในสมัยนี้น่าจะมี พระสังฆราชมากกว่าองค์เดียว เพราะทางราชอาณาจักรมีทั้งเมืองในปกครองโดยตรง และเมืองประเทศราชมีเจ้าปกครอง จึงน่าจะมีสังฆราชของตนเองด้วย

^๑ มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์ , ๒๕๓๑) หน้า ๑๐

^๒ การบริหารคณะสงฆ์ไทย, www.heritage.thaigov.net, เข้าถึงวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, www.heritage.thaigov.net, เข้าถึงวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๓.

คณะสงฆ์สมัยสุโขทัย แบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ ความวาสี และอรัญวาสี จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์เป็นฝ่ายขวา และฝ่ายซ้าย มีราชทินนาม สำหรับสังฆนายกตามแบบลังกา ฝ่ายขวาคือพระสังฆราชอยู่วัดมหาธาตุ และมีพระครูอยู่วัดต่าง ๆ เป็นสังฆนายกชั้นรองลงมาอีก ๓ องค์ ฝ่ายซ้ายมีพระครูธรรมราชาอยู่วัดไตรภูมิป่าแก้ว และพระครูวัดต่าง ๆ เป็นสังฆนายก รองลงมาอีก ๒ องค์

การบริหารคณะสงฆ์สมัยอยุธยา ในตอนแรกคล้ายกับสมัยสุโขทัย คือ เป็นคณะ ความวาสีและคณะอรัญวาสี ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ไทยไปศึกษาพระธรรมวินัย ที่เมืองลังกา แล้ว กลับมาประพฤติปฏิบัติ เคร่งครัดกว่าคณะสงฆ์ไทยที่เป็นอยู่เดิม จึงได้มีการตั้งคณะขึ้นอีกหนึ่ง คณะคือ คณะป่าแก้ว ซึ่งต่อมาเรียกว่าคณะความวาสี ฝ่ายขวา

ความนับถือพระพุทธรูปศาสนาสมัยอยุธยา ไม่สู้สนใจลัทธิธรรมชั้นสูงนัก ส่วนใหญ่มุ่งไปสู่ เรื่องทำบุญ ทำกุศล สร้างวัด ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และทำพิธีกรรมต่าง ๆ มาก รวมทั้งการฉลองและงานมนัสการ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๑๙๙๘) ทรงทำนุบำรุง พระพุทธรูปศาสนา มาก ทรงออกผนวชถึง ๘ เดือน

ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑) ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง พระไตรปิฎกไว้จบบริบูรณ์

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๒๗๕) มีผู้นิยมบวชเรียนกัน มากทำให้มีคนหลบเลี่ยงราชการไปบวชกันมาก จนต้องมีการออกมาตรการให้มีการสอบความรู้ พระภิกษุ สามเณรที่มาบวชโดยไม่มีความรู้ในพระศาสนา ถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นอันมาก

ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๑๐) เกิดมีประเพณีว่า ผู้ที่จะเข้ารับ ราชการเป็นขุนนาง ข้าราชการ มียศถาบรรดาศักดิ์ ต้องได้บวชมาแล้วจึงจะทรงแต่งตั้ง ในห้วง เวลานี้ ทางลังกาเกิดสูญสิ้นพุทธศาสนวงศ์ กษัตริย์ลังกาต้องส่งราชทูตมาขอคณะสงฆ์ไทยไปตั้ง สยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์ที่ลังกา สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การบริหารคณะสงฆ์สมัยปลายอยุธยา ถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก ทางด้านอาณาจักรได้ อาศัยพระบรมราชูปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์ ทำให้คณะสงฆ์เป็นระเบียบเรียบร้อย และ เจริญก้าวหน้า สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศได้ การปกครองและการตั้ง สมณศักดิ์ มีตำแหน่งสังฆนายก เป็น ๓ ระดับคือ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชาคณะและ พระครู เจ้าคณะเมืองใหญ่เป็นที่สังฆราชา เจ้าคณะเมืองเล็กเป็นพระครู พระสังฆปริณายกเป็น สมเด็จพระสังฆราช บรรดาพระสงฆ์ ต่างชาติเช่น มอญ ลาว เป็นต้น ให้พระครูเป็นหัวหน้าดูแล โดยแบ่งการปกครองสงฆ์ไว้ดังนี้

คณะความวาสีฝ่ายซ้าย สมเด็จพระอริยวงศาสังฆราชาธิบดี วัดหน้าพระธาตุเป็นเจ้าคณะ มีฐานานุกรม ๑๐ รูป มีพระราชาคณะในกรุงเป็นเจ้าคณะรอง ๑๗ รูป ๑๗ วัด มีพระครูหัวเมือง ฝ่ายเหนือขึ้นไปปกครอง ๒๔ รูป ๒๒ เมือง ในจำนวนนี้ เมืองพิษณุโลกมีสังฆราชาและมีพระครู

ที่ขึ้นกับคณะพิชฌัญโลก ๓ เมือง ๓ รูป เมืองสุโขทัยมีสังฆราชา เมืองลพบุรี สวางคบุรีและ นครราชสีมา มีพระครูเป็นที่สังฆราชา เมืองปรี้นตะประเทศ มีพระครูเป็นเจ้าคณะ ๓ รูป มีเมืองที่ไม่มีพระครู ๒๖ เมือง

คณะคามวาสีฝ่ายขวา พระวันรัตวัดป่าแก้วเป็นเจ้าคณะ มีพระฐานานุกรม ๑๑ รูป มีพระราชาคณะในกรุงเป็น เจ้าคณะรอง ๑๗ รูป ๑๗ วัด คณะหัวเมืองปักข์ใต้ มีพระครูหัวเมือง ๕๖ รูป ๒๖ เมือง เมืองราชบุรี เพชรบุรี และจันทบุรี มีพระครูเป็นที่สังฆราชา มีหัวเมืองไม่มีพระครู อีก ๒๐ เมือง คณะอรัญวาสี พระพุทธรจารย์ วัดโบสถ์ราชเดชะ เป็นเจ้าคณะปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายสมถวิปัสสนา ทั้งในกรุง และนอกกรุง เจ้าคณะรอง ๗ รูป ๗ วัด และพระครูฝ่ายวิปัสสนา พระครูเจ้าคณะสามัญ พระครูเจ้าคณะลาว ขึ้นอยู่ในปกครองด้วย...^๔

ในปัจจุบันความสำเร็จ ในการบริหารสำหรับพระสังฆาธิการ ทางคณะสงฆ์นั้น จะสำเร็จลงเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น ๆ ใด หรือจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของพระสังฆาธิการที่จะนำทรัพยากรดังกล่าวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และได้ผลอย่างคุ้มค่า ซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการควรให้ความสนใจอย่างจริงจังกับ การบริหาร กล่าวคือ เพื่อให้การบริหารของกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการประหยัดยิ่งขึ้น^๕

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครองตามพระธรรมวินัย และใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มี

^๔ อ่างแล้ว.

^๕ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

เถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับ กฎหมายและพระธรรมวินัย

สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการ คณะสงฆ์ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของ พระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้ เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้นๆ ให้ สำเร็จในการบริหารนั้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนว พระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเอง จะต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ตั้ง โดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารกิจการ คณะสงฆ์จึงต้องเป็นธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง^๖

วัดเป็นหน่วยงานปกครอง และหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระ ศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลัก ในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติ ว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กร ปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสองและมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ วัด ทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้น แต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดง เจตนาแทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาส เป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”^๗

ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา ๓๑ และเป็นผู้แทนวัดตาม ความในมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมาย

^๖ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

^๗ พระวิสุทธิภักตธาตา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺมรํสี), *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๒.

อาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง^๕ และสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี ๖ ประการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์^๖

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เป็นงานที่น่าสนใจที่จะทำให้ทราบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารงานของคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนมาในสาขาการจัดการเชิงพุทธ ว่าในทางปฏิบัติที่คณะสงฆ์ได้บริหารจัดการวัดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน และในความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่อยากจะเห็นการบริหารงานวัดที่มีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนะ มีแนวทางในการมีส่วนร่วมในการช่วยเสนอแนวคิดให้กับการบริหารงานวัด ว่าคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองต้องมีการปรับปรุงแก้ไขงานในการบริหารวัดในส่วนใดบ้าง เพื่อให้งานคณะสงฆ์มีการปรับปรุงพัฒนา และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีการประยุกต์หลักคำสอนในทางพระศาสนาให้แก่ประชาชน สามารถใช้กลวิธีหรืออุปบาย โดยใช้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังจะเป็นแบบอย่างของวัดในเขตการปกครองอื่นๆ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางของการบริหารวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^๖ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๓๒

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัด
ปทุมธานี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัด
ปทุมธานี

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงเดือน
มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑ ปี ๗ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี มีความแตกต่างหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางของการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑. พุทธศาสนิกชนที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๒. พุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๓. พุทธศาสนิกชนที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๔. พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๕. พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๖. พุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง อารมณ์ความรู้สึก ทศนะ ของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในเขตอำเภอเมืองจังหวัดปทุมธานี ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

พุทธศาสนิกชน หมายถึง พระภิกษุ สามเณร และประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

การบริหารวัด หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยในกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคมและตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้เรียนภายในสำนักเรียนด้วย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน หรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์

การเผยแพร่ หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัด ศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้า

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนาสถาปัตยกรรมในวัดด้วยการศึกษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่ง ศาสนวัตถุ และ ศาสนสถาน ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสม กับ ศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คน ในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็น ศาสนสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คน ในชุมชน และการพัฒนาสังคมและชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางของการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๓ ได้นำข้อมูลในความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มาพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด โดยมีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหาร
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์
- ๒.๕ การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาชนทั่วไป ต่อชนบทรอบเนียบประเพณี และการแสดงออกทางด้านความคิดในโลกที่เกี่ยวกับตัวเขา เขาได้พยายามที่จะแยกความหมายของทั้งเจตคติและความคิดเห็นให้แยกจากกัน โดยกล่าวว่า ความคิดเห็นนั้นจะใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึกและความชอบพอและยังกล่าวอีกว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็น มากกว่าคำว่า เจตคติ เท่านั้น และยังได้กล่าวว่าความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลกระทบของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งชี้ให้เห็นลักษณะของการแปลความหมายขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

ความหมายของความคิดเห็น นักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของคำว่า “ความคิดเห็น” ไว้ต่างๆ กันดังนี้

พจนานุกรมสังคัมภีร์วิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฐิ) หมายความว่ารวมถึงความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^{๑๑}

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นมีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิต สังคม หรือมนุษยชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อมความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกริยาออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอย่างไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^{๑๒}

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^{๑๓}

บุญเรียง ขจรศิลป์ กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึงการแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือรู้สึกอย่างไรนั้นเป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้นการวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^{๑๔}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึงการแสดงออกซึ่งวิจารณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกต่างๆ ไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^{๑๕}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า เป็นการแสดงออกซึ่งวิจารณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง ทัศนคติของบุคคล ในขณะที่ทัศนคติแสดงความรู้สึกต่างๆ

ไปเกี่ยวกับสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ^๖

สุชา จันท์เอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเรา จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๗

Good (กู๊ด) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^๘

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^๙

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วย หรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่าง ต่อสถานการณ์ภายนอก มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น เป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรูสึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^{๑๐}

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิตสังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อ

โลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกิริยา ออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอย่างไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือ สถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^{๒๐}

นพมาศ อีรวะดิน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ^{๒๑}

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกมาอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๒๒}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๒๓}

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ได้ให้แนวคิดและทฤษฎีไว้ว่า เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร ๓ ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ความคิดเห็น (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสารอันอาจมีผลกระทบต่อสังคมต่อไป จากการรับสารนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้น ก็จะไปมีผลทำให้เกิดความคิดเห็นและขั้นสุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ ทฤษฎีนี้อธิบาย การสื่อสารหรือสื่อมวลชน ว่าเป็นตัวแปรต้นที่สามารถเป็นตัวนำการพัฒนาเข้าไปสู่ชุมชนได้ ด้วยการอาศัย KAP เป็นตัวแปรตามในการวัดความสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา^{๒๔}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานานอันสั้น เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐาน

ของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็
สลายตัวเร็ว^{๒๖}

เองเจิล และสเนลโกรม (Engle, T.L. and L. Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น
เป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น
โดยอาศัยพื้นความรู้ที่มีอยู่^{๒๗}

เฟลด์ เอ็ม.พี. แมน (Feld M.P. man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า
การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การ
สำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือ
การเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงาน
ต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๘}

เฮอร์ลอค อี. (Hurlock E.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น
เป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอน
หรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุน
หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของ
ข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการ
ทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะ
ได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๒๙}

เมเออร์ (Maier) กล่าวว่า ความคิดเห็น (opinion) เป็นการแสดงออกของเจตคติ
ส่วนหนึ่ง และเป็นการแปลความหมายของข้อเท็จจริง (facts) อีกส่วนหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วจะพบ
เสมอเมื่อบุคคลใดเกิดมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งแล้วบุคคลนั้นมักจะมีข้ออ้างหรือการแสดง
เหตุผล (justification) เพื่อสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็น แต่การแสดงเหตุผลดังกล่าวเป็น
เพียงผลที่เกิดขึ้นจากความคิดเห็นเท่านั้น และยังได้กล่าวว่าความคิดเห็นบางอย่างเป็น
ผลกระทบของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งชี้ให้เห็นลักษณะของการแปลความหมาย
ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น และได้สรุปว่า ความคิดเห็นชี้ให้เห็นถึงเจต
คติและเราจะทราบเจตคติได้จากการแสดงความคิดเห็นของเขาในเรื่องนั้น ๆ^{๓๐}

นันแนลลี จัม ซี. (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า
ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป
ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้
กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น
(Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับ

ความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่า ความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๑๑}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วย หรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจาก ทัศนคติ ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจเกิดจากการประเมินผลสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้น โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานการแสดงออกซึ่งอาจจะ ถูกต้องหรือไม่ก็ได้ อาจจะได้รับคำชมหรือปฏิบัติจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การแสดงความคิดเห็นอาจทำได้ด้วยคำพูดหรือการเขียนก็ได้

๒.๑.๓ หลักการวัดความคิดเห็น

ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของ พยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัว เร็ว การวัดความคิดเห็นนั้นได้มีผู้ให้หลักการไว้แตกต่างกัน ดังนี้

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับ วัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนัก ความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็น แตกต่างกันไปประกอบด้วย^{๑๒}

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะ ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อม ปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณี ของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ว่า การวัดความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งแบบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับแบบข้อความที่กำหนดให้ โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

เบส จอห์น (Best) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมานั้น วิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุดที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น เกณฑ์ประเมินค่าระดับความคิดเห็นของ เบสท์

ช่วงค่าเฉลี่ย

การแปลความหมาย

๔.๕๐ – ๕.๐๐

มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๐ – ๔.๔๙

มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๒.๕๐ – ๓.๔๙

มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๐ – ๒.๔๙

มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ – ๑.๔๙

มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด^{๓๓}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่าหรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายของคำว่า บริหาร

การบริหารเป็นกิจกรรมของสังคมมนุษย์ เกิดขึ้นมาควบคู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้

กิจกรรมหรืองานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในทางทฤษฎีได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ไว้มากมายหลายแนวคิด ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีเป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร^{๓๔}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือจัดการงาน (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือองค์การต่าง ๆ ให้ได้บรรลุผลสำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purpose/Objective) ขององค์การนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย และตามกฎหมายหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๓๕}

กมล ภูประเสริฐ กล่าวว่า “ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ใช้อยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) ทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กันกล่าวคือ “การบริหาร” มักใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า “การจัดการ” มักใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เนื่องจากการศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะและจัดเป็นส่วนหนึ่งของราชการ เราจึงใช้คำว่าการบริหารการศึกษา ซึ่งการบริหาร หมายถึง บริการประเภทหนึ่งที่ช่วยให้กลุ่มบุคคลร่วมกันทำภารกิจได้บรรลุตามเป้าหมาย^{๓๕}

จันทราณี สงวนนาม ได้สรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ

ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้ว การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^{๓๖}

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึง การกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุน และการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๓๗}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัตถุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๓๘}

ธณจรัส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ เทอร์รี่ (Terry) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยความสะดวก (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๓๙}

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๐}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๔๑}

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภุชฌ์ ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๔๒}

สมยศ นาวิกการ ได้ศึกษาความหมายและแนวคิดในการบริหารของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ลูเธอร์ กุลิก (Luther Gulick) อ้างถึงใน สมยศ นาวิกการ ได้ให้ทัศนะว่า การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องทำอะไรภายในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้^{๔๓}

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหํ ปริหริตํ สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการ อ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๔๔}

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๕}

เอกชัย กี่สุพันธ์ กล่าวว่าไว้ว่า การบริหาร คือกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้^{๔๖}

Good (กูด) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นการวินิจฉัยสั่งงาน การควบคุม และการจัดการในเรื่องเกี่ยวกับงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนรวมทั้งการบริหารธุรกิจของโรงเรียน โดยมุ่งให้บรรลุผลตามจุดหมายปลายทางของการศึกษาที่ได้วางไว้ ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับครู นักเรียนและบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน โปรแกรมการศึกษาและโครงการด้านกิจกรรมต่าง ๆ หลักสูตร วิธีสอน วัสดุอุปกรณ์การสอนและการแนะแนว^{๔๗}

สรุปได้ว่า คำว่า การบริหาร มีความหมายได้หลายนัย ขึ้นอยู่กับว่า จะพิจารณา การบริหารจากแง่มุมใด ส่วนใหญ่จะพิจารณาว่า การบริหารเป็นกิจกรรมหรือมีฉะนั้นก็เป็น กระบวนการ อย่างไรก็ตามการบริหารจะอาศัยแต่ศาสตร์เพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องอาศัย ศิลปควบคู่ไปด้วย คือต้องสามารถประยุกต์ความรู้ต่างๆ ทางการบริหารให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นจริง และก่อให้เกิดความคุ้มค่าในทุกๆ ด้าน

๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหาร

การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความจำเป็นและน่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพิจารณาในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของสังคมแท้จริงแล้วบทบาทและความสำคัญของการบริหาร นั้นมีความคู่กันกับอารยธรรมและการดำรงชีพของมนุษย์ที่เดียว เพราะเมื่อมนุษย์รวมกันอยู่เป็น หมู่เป็นกลุ่มมีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะความรู้ ความสามารถมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างพวกและเผ่าเดียวกัน โดยมีจารีตประเพณี และวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของกลุ่มชนเหล่านั้น เมื่อกลุ่มสังคมขยายตัว เติบโตขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็เริ่มสร้างและวางระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่างๆ

ขึ้น โดยเรียนรู้จากประสบการณ์และความเชื่อถือ ทั้งนี้ก็โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จ เรียบร้อยขึ้นในองค์การและเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมนั้น อาจสรุปถึงความเจริญเติบโตและความสำคัญของการบริหารได้ดังนี้ คือ

๑. การบริหารนั้นได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีพของมนุษย์และเป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

๒. จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์การต่างๆ ต้องขยายงานด้านบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๓. การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ (Technology) ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

๔. การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

๕. การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต

๖. การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในสังคมจะนั้น ความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง (Political socio-cultural factor environment) อยู่เป็นอันมาก

๗. การบริหารมีลักษณะต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือ ซึ่งนักบริหารจำต้องคำนึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ และการวินิจฉัยสั่งการนี้เองที่เป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเติบโตของการบริหาร

๘. ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในสำนักงานหรือในครอบครัวย่อมมีส่วนเกี่ยวพันกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีพอย่างฉลาด

๙. การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กัน ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด ดังที่กล่าวกันว่า “การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน (Politics and administration are the two sides of a single coin)” ฉะนั้นการศึกษาวิชาบริหาร จึงต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย^{๔๔}

๒.๒. กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหาร (Process of Administration) หรือการประกอบกรในทางบริหารนี้ ได้มีผู้ให้ความเห็นถึงลำดับขั้นที่สำคัญของกระบวนการบริหารไว้แตกต่างกัน บางท่านเห็นว่าน่าจะต้องประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) เป็นต้น จากแนวความคิดที่จะหาวิธีการที่ดีที่สุดในการบริหารงานนี้เอง ศาสตราจารย์ Luther Gulick และศาสตราจารย์ Lyndall Urwick ได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ใน “Papers on the Science of Administration” ในปี ๑๙๓๗ ว่า กระบวนการบริหารย่อมประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๗ ประการ หรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผนงาน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) ทั้งนี้ เพื่อให้แผนงานที่วางขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน แผนเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการใช้ความรู้ในทางวิชาการและวิจารณ์เหตุการณีนในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการโดยถูกต้องอย่างมีเหตุผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์ อีกนัยหนึ่ง การวางแผนเป็นการวางแผนโครงการว่ามีหลักการและวัตถุประสงค์อะไรบ้าง การดำเนินโครงการจะทำเมื่อไร ควรมีใครเข้าร่วมโครงการ จะได้วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณเท่าไร จากที่ใด ระยะเวลาที่ดำเนินโครงการ และผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว เช่นจะวางแผนโครงการการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ก็ควรกำหนดแผนการว่าจะเน้นทางด้านใดก่อน โครงการอื่นที่ตามมาหลังจากนั้นจะใช้เวลาและทรัพยากรอะไรบ้างหรือถ้าจะวางแผนการจัดบริการด้านสุขภาพของสถาบันก็ควรกำหนดช่วงเวลาว่าเดือนไหนจะทำอะไรจึงจะเหมาะสมกับระยะเวลาหรือฤดูกาล ควรทำกิจกรรมประเภทใดก่อน หรือหลัง เป็นต้น

๒. O คือ Organizing หมายถึงการจัดส่วนราชการหรือองค์การ ซึ่งในการศึกษาบางแห่งก็พิจารณา รวมไปถึงการปฏิบัติงานหรือวิธีการจัดการ ด้วยเรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เช่น การจัดแบ่งงาน (Division of work) เป็นกรม กอง แผนก โดยอาศัยปริมาณ นอกจากนี้การจัดการเป็นวิธีการรวบรวมทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่เข้าด้วยกันเพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบริหาร การจัดรวบรวมบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยดำเนินงานและสนับสนุนงานให้ได้มากที่สุดก่อนที่จะลงมือทำงาน^๙ คุณภาพของงาน หรือจัดตามลักษณะของงานเฉพาะอย่าง (Specialization) ก็ได้ นอกจากนี้อาจพิจารณาในแง่ของการควบคุม (Control) และหรือพิจารณาในแง่หน่วยงาน เช่น หน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) หรือบ้างก็แยกเรียกเป็นหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานแนะหรือที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานช่วยเหลือหน่วยงานอนุกร (Auxiliary) เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องการจัดองค์การนี้ยังได้ศึกษาถึงการแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องตลอดจนการปรับปรุงองค์การบริหาร (Administrative reorganization) ได้ดีขึ้นด้วย

๓. S คือ staffing หมายถึงการจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึงการจัดเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานให้เหมาะสม (Competent man for competent job) กับรวมถึงการที่จะเสริมสร้างและธำรงสัมพันธ์ภาพในการทำงานของคนงานและพนักงานด้วย

เรื่องเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลนี้ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างกว้างๆ ว่า “การบริหารงานบุคคลนั้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการวางนโยบายการวางแผน โครงการ ระเบียบ และวิธีดำเนินงานเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในองค์การใดองค์การหนึ่งเพื่อให้ได้มาและได้ใช้ประโยชน์ตลอดจนการบำรุงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรด้านมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และมีปริมาณเพียงพอเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย” กระบวนการที่ว่านี้จึงรวมหน้าที่ต่างๆ ทั้งหมด นับแต่การสรรหา และรับคนเข้าทำงาน จนกระทั่งออกจากงานไป เมื่อเราจะกำหนดกรอบให้กว้างขึ้นการจัดคนเข้าทำงานเป็นการรวบรวมผู้ปฏิบัติงาน ผู้เชี่ยวชาญและผู้สนับสนุน ให้มาร่วมเป็นคณะทำงาน เช่น การรวบรวมคณะทำงานในโครงการสุขภาพ ก็ จะรวบรวมคณะกรรมการบริหารงาน คณะกรรมการทำงาน และคณะที่ปรึกษาหรือสนับสนุนงานด้านสุขภาพมาดำเนินการ โดยค้นหาและรวบรวมผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยทำงานในโครงการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

๔. D คือ Directing หมายถึงการศึกษาวิธีอำนวยการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนถึงศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human relation) และการจูงใจ (Motivation) เป็นต้น

การอำนวยการให้ที่นี้รวมถึงการวินิจฉัยสั่งการ (Decision-making) ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการบริหารงานและขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานมาก เหตุกว่า การที่จะอำนวยการให้ภารกิจดำเนินไปด้วยดีได้ จำต้องมีการตัดสินใจที่ดี การวินิจฉัยสั่งการในด้านการบริหารยุคปัจจุบันได้นำเอาเทคนิค และวิทยาการสมัยใหม่มาช่วยด้วยเป็นอันมาก อันเป็นผลทำให้การวินิจฉัยสั่งการได้ถูกต้องแม่นยำ และรวดเร็วยิ่งขึ้น อีกอย่างหนึ่ง การสั่งงาน การวินิจฉัยตลอดจนการควบคุมงาน เพื่อให้งานนั้นดำเนินการไปตามแผนและวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ตั้งแต่ต้น ผู้บริหารจะต้องควบคุมแนะนำและติดตามการปฏิบัติงานของโครงการอยู่ตลอดเวลา

๕. Co คือ Coordinating หมายถึงความร่วมมือประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการทำงานและการปฏิบัติงานราชการ การร่วมมือ

ประสานงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการบริหารราชการ เพราะเป็นกิจวัตรประจำวันที่จะต้องพึงกระทำในการปฏิบัติราชการและเป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกระดับของงาน การร่วมมือประสานงานเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นในหน่วยงานของคน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในอันที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

เมื่อกล่าวถึงการประสานงานแล้ว อีกเรื่องหนึ่งที่เราควรได้กล่าวถึงเพราะมีความสำคัญ และเป็นสิ่งคู่กันประดุจคนกับเงา สิ่งนั้นคือ การติดต่อสื่อสาร (Communication) เพราะการติดต่อสื่อสารที่ดีจะช่วยให้เกิดการประสานงานที่ดีและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การประสานงานของคนและหน่วยงานต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายแต่ละแผนกให้มีการร่วมมือร่วมใจกัน ทำงานให้สอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การประสานงานกันระหว่างหมวดวิชาการประสานงานกับสายวิทยาศาสตร์เพื่อให้การเรียนการสอนสอดคล้องกัน ฝ่ายจัดดำเนินการด้านจัดสิ่งแวดล้อมก็ประสานงานกับอาคารสถานที่ เป็นต้น

๖. R คือ Reporting หมายถึงการรายงานผลการปฏิบัติ ตลอดจนรวมถึงการประชาสัมพันธ์ (Public relations) ที่จะต้องแจ้งให้ประชาชนทราบด้วย อันที่จริงการรายงานนี้มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) อยู่มาก การรายงานโดยทั่วไปหมายถึงวิธีการของสถาบันในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชาและหรือผู้ร่วมงาน ฯลฯ ความสำคัญของรายงานนั้นอยู่ที่จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง เพราะถือว่าการรายงานผลของงานต่อองค์กรหรือต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะเป็นด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ตาม เพื่อแสดงผลดี ผลเสียที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติ เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไข เช่น ครูใหญ่ ก็อาจจะรายงานผลของโครงการสุขภาพต่อคณะกรรมการสุขภาพประจำสถาบันคณะกรรมการสุขภาพประจำสถาบัน ก็อาจจะรายงานผลของโครงการต่อไปยังคณะกรรมการสุขภาพประจำจังหวัด

๗. B คือ Budgeting หมายถึงการงบประมาณโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงิน ตลอดจนการใช้วิธีการงบประมาณเป็นแผนงาน เป็นเครื่องมือในการควบคุมงาน วิธีการบริหารงบประมาณโดยทั่วไปมักดำเนินหมุนเวียนคล้ายคลึงกันอย่างที่เรียกว่า “วงจรงบประมาณ” (Budget cycle) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

ก.การเตรียมงบประมาณและการเสนอขออนุมัติ (Executive Preparation and Submission)

ข.การพิจารณาให้ความเห็นของฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislative authority)

ค.การดำเนินการ (Execution)

ง.การตรวจสอบ (Audit)

ในปัจจุบันจะเห็นว่าระบบการงบประมาณมีทั้งในงบและนอกงบและงบประมาณหรือเงินที่จะใช้ในโครงการ การกำหนดค่าใช้จ่ายที่จะใช้และคาดว่าจะหาแหล่งหรือหางบประมาณมาจากไหนให้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย การแจกแจงค่าใช้จ่ายของฝ่ายต่างๆ จะใช้จ่ายด้านใดเป็นจำนวนเท่าใด^{๕๐}

นอกจากลำดับขั้นตอน กระบวนการบริหารตามแนว Posdcorb Model ที่กล่าวมาแล้วนี้ยังมีผู้เสนอว่ากระบวนการบริหารนั้นน่าจะเพิ่ม นโยบาย (Policy) และอำนาจหน้าที่ (Authority) เข้าไปด้วยโดยเรียกย่อๆ ว่า Ppaposdcorb ซึ่งในกรณีนี้อาจพิจารณาได้ว่าแผนงาน (Planning) ตามแนวเสนอของศาสตราจารย์ Luther Gulick และศาสตราจารย์ Lyndall Urwick นั้นน่าจะได้อำนาจ (Policy) เข้าไว้ด้วยแล้ว ส่วนอำนาจหน้าที่นั้นก็ควรจะรวมไว้ในเรื่องการจัดการองค์การ เพราะการบรรจุแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ให้มีตำแหน่งหน้าที่ใดๆ ย่อมจะต้องมีอำนาจหน้าที่ที่อยู่ด้วยแล้ว แต่ถ้าจะแยกพิจารณาอำนาจหน้าที่ในลักษณะของทรัพยากรการบริหาร ก็จะเห็นเด่นชัดว่าอำนาจหน้าที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารเป็นอันมาก

สรุป กระบวนการบริหาร เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานที่ต้องมีลำดับขั้นตอนในการบริหารงาน นั่นก็คือ Posdcorb เป็นแนวคิดของศาสตราจารย์ Luther Gulick และศาสตราจารย์ Lyndall Urwick ซึ่งสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงและควรมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของงานบริหารในเมืองไทยได้

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารโดยทั่ว ๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมีการเตรียมการก่อนหลังว่าจะต้องทำอะไรก่อนและต่อ ๆ ไปจะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน

ในงานการบริหารนั้น มีนักปราชญ์ นักวิชาการ และนักบริหารทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดจนนักการศึกษา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ไว้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า "POSDC" ดังนี้ คือ^{๕๑}

๑.P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒.O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความ

สัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓.S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔.D คือ Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕.C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Administration) อ้างถึงในธีระรัตน์ กิจจักษ์ร์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ^{๕๒}

๑.การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co – ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์กรเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวถึงแนวคิดของ ฟาโย (Henry Fayol) นักวิชาการเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศส ผู้เป็นต้นกำเนิดในการเสนอองค์ประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการ ที่เรียกว่า Poccce ไว้ดังนี้^{๕๓}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบบหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จ

๕. การควบคุม (Controlling) การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์
เด่น ชะเหนติยัง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๕๔}

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๕๕}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิต ต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุประสงค์และเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิริยาระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิริยาระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิริยาระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำ ออกและรายได้ขององค์การ^{๕๖}

สมยศ นาวิกาน ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การ ตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบด้วย การกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายใน สภาพแวดล้อมภายในบริษัท^{๕๗}

สมยศ นาวิกาน ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็น รูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมา ประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละ องค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถ ใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๕๘}

สุพิน เกษาคุปต์ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ องค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็น ความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^{๕๙}

เสนาหะ ดิเยาวว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ^{๖๐} คือ

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สารสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์จึงเป็นการศึกษาถึงเรื่อง การกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ

นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหาร จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

๒.๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำคัญต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ติดอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังนี้^{๖๑}

๑. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑^{๖๒}

๒. ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัย เมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนักพระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีกพระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนาเช่นการ ให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์

เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓. ด้านอิทธิพลของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออิทธิพล และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

และจากการศึกษาตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนจรรยาบรรณในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อการดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ "จิตใจ"

๘. การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๖๓}

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการคือ

๑. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดมุ่งหมายและการตัดสินใจ เลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๒. การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดมุ่งหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง^{๖๔}

กุลลิคส์ เอล. และ เออร์วิค เจ. (Gulick L. and Urwick J.) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "POSDCORB Model" ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

๑. การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พินิจจากงาน

๔. การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน^{๕๔}

วิลเลียม คิวชีว์ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

๑. การจ้างงานระยะยาว
๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
๓. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
๔. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
๕. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว^{๖๖}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารสรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นมีหลากหลายทฤษฎีและมีหลักการที่คล้ายกันและมีทิศทางเดียวกันคือให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด และการที่ผู้บริหารองค์กรต่าง ๆ จะนำทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้จำเป็นต้องศึกษาอย่างจริงจังถึงความเหมาะสมและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่องค์กรจะได้รับ ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมองค์กร และทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นระบบการบริหารที่ดีมีคุณภาพ ก็จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่องค์กรนั้นได้

๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหาร

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้น มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมานานแล้วคือ อุตสาหิตสมบัติ หมายถึงความเพียรพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของคน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถทิตตสมบัติและปรหิตตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อรรถทิตตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าใช้หลัก ๔ ส.^{๖๗} ซึ่งมีคำอธิบายเป็นประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้แค้น) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า คถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๖๘} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทำให้ดู (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถากาโร)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทราบใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแสดงธรรมเป็นโดยดั่งที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ ดังนี้^{๖๙}

๑. อัตตาทิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง บันทึก ยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓. ธรรมาทิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาทิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระพุทธศาสนาไปตามคำนิทา และ

สรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาทิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๗๐}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอรหันต์ทั้งหลายถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเขาเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”^{๗๑}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วในนาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับตั้งแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดหลักธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริการสูงสุดสืบต่อจนทุกวันนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ๗^{๗๒} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปรีหานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม
๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือจูดคร่าชื่นใจ
๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป
๗. จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีซึ่งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคิธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหย่ให้แตกสามัคคี^{๗๓}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ^{๗๔}

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
๒. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
๓. อนวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๗๕}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้สรุปพุทธวิธีการบริหารไว้ว่า พุทธวิธีการบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองก็ต้องประพฤติธรรม และใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ

ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีก้นปัญหา เมื่อมีปัญหาคัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลดยตัวหนีปัญหา

ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลดยตัวหนีปัญหา เขาถือคิดว่าอำนาจหน้าที่ มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่มิฉะนั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๗๖}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลสรุปได้ว่าการปกครองการบริหารแบบบูรณาการ ของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการ ในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และ

องค์กรธุรกิจเอกชนที่ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่นๆที่ดี ที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จ ด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้น ประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาลตามแนวความคิดปรัชญาเชิงพุทธ” ๔ ประการเหล่านี้ คือ^{๗๗}

๑. หลักความถูกต้อง (Accuracy/valid)

การบริหารการปกครองที่ดีต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ๑ ถูกต้องตามหลักวิชาการ ๑ ถูกต้องตามความต้องการ และ/หรือได้รับความพึงพอใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ๑ และถูกต้องตามหลักศีลธรรม ๑

๑.๑ ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง รวมความถึงระเบียบ กฎข้อบังคับขององค์กรที่ออกตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย

๑.๒ ถูกต้องตามหลักวิชาการ หมายถึง หลักวิชาการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอันจำเป็นที่เชื่อถือได้ที่ถูกต้องที่ตรงประเด็น และสมบูรณ์พอ ประมวลวางเป็นหลักปฏิบัติ หรือเป็นทฤษฎีขึ้นตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไว้ดีแล้ว

๑.๓ ถูกต้องตามนโยบาย และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร

๑.๔ ถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของผู้บังคับบัญชา ของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ และถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของประชาชนโดยส่วนรวม

๑.๕ ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ในฐานะที่ประเทศไทย บ้านเมืองพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๕ เป็นพุทธศาสนิกชน และพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติตามในกาลทุกเมื่อ การบริหารงานที่ดี คือ ที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม จึงช่วยให้การบริหารทุกองค์กรได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

ศีล เป็นข้อห้าม ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับพึงมีศีลอย่างน้อยศีล ๕ เบญจศีล ได้แก่ ไม่เจตนาฆ่าสัตว์ ๑ ไม่เจตนาลักฉ้อ คดโกง หรือคอร์รัปชัน ๑ ไม่เจตนาประพฤติดินในกาม ๑ ไม่เจตนาโกหกหลอกลวง ๑ และไม่เสพติดมีนเมาให้โทษ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑

ธรรม เป็นข้อปฏิบัติ อย่างน้อยเบญจธรรม คือ คุณธรรมของคนดี ๕ ประการ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจกัน ไม่คิดประหัตประหารกัน ๑ การให้ปัน การเสียสละกายสติปัญญา เวลา และกำลังทรัพย์ เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ๑ มีความสันโดษในคู่ครองของตน มีความสำรวมในโอวาท ๑ มีความซื่อสัตย์ ๑ ความจริงใจ ๑ และมีสติสัมปชัญญะ รู้ผิดชอบชั่ว ดี รู้บาปบุญ คุณ โทษ รู้ทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิตที่เป็นจริง ๑ เป็นต้น

๑.๖ ถูกต้องตามหลักธรรม ที่เป็นอุปกระที่สำคัญ คือ การบริหารการปกครอง พระราชาณาจักรของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แต่ปางก่อน ที่ใช้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ตลอดมา

แต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบันนี้ อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงคุณประเสริฐของไทยเรา ก็ได้ทรงถือเป็นหลักปฏิบัติพระองค์ตลอดมา คือ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ได้แก่

๑.๖.๑ ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์อนุเคราะห์ ให้ประชากรราษฎรได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๑.๖.๒. ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สรรวมกายและวาจิทวารประกอบแต่การสุจริต รักษาภักดีคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชากรราษฎร มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๑.๖.๓. ปริจาคะ คือ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๑.๖.๔. อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทางสัตย์ใ้รมารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๑.๖.๕. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีชาติยาเกรง

๑.๖.๖. ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเผลอกิเลส คือ แผลดเผลอกิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๑.๖.๗. อักโกธะ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุน วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๑.๖.๘. อวิหิงสา มือหิงสาน่าร่มเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่มีบั่นกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎรผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๑.๖.๙. ขันติ ชานะเช็ญด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอยถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมกกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจการณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑.๖.๑๐. อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งอันใดประชากรราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชน

ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลามสักการะหรืออิฏฐารมณ์อันอิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม กิติ นิตินธรรม คือระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤดิให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป^{๗๘}

ตลอดจนหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร พละ และพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาพรหมวิหาร เป็นต้น

๒. หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper)

หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กร หรือหน่วยงานและปกครองดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่ และให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อภัยยืดหยุ่น (Flexible) หรือประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด หรือให้ไม่เสียหายเลย ความแข็งแกร่ง หรือแข็งแกร่งด้วยมานะ ทิฎฐิ ชนิด “ยอมหักไม่ยอมงอ” มีข้ออุปายที่ดี ที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ตลอดไป

ทั้งนี้ พึงอาศัยหลักปรัศธรรม ๗ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว คือ

- ธมมญญตา รู้จักหลักวิชา หรือรู้จักเหตุ ๑
- อตถญญตา รู้จักความหมาย หรือรู้จักผล ๑
- อตตญญตา รู้จักตน ๑
- มตตญญตา รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพย์ ๑
- กาลญญตา รู้จักกาลเวลาอันควรที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการให้ได้ผลดี ๑
- ปรัศญญตา รู้จักชุมชน ๑
- ปคุคคญญตา รู้จักบุคคล ๑ เป็นต้น

เป็นหลักในการวางตัวในวงงาน ในวงสังคมทุกระดับ และในการปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม

๓. หลักความบริสุทธิ์โปร่งใส (Purity/Transparency)

หมายถึง การบริหารหารปกครอง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการใดๆ ก็เป็นไปได้อย่างความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูงขององค์กร และมุ่งตรงต่อประโยชน์ และความสันติสุขโดยส่วนรวม ของประชาชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการบริหารที่สุจริต มีความโปร่งใส (Transparent) ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม (Justice)

หมายถึง การบริหารหารจัดการกิจกรรม และ/หรือโครงการต่างๆขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (High Efficiency) กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผล (Effectiveness) และให้ได้รับความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยธรรมชาติจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างสูง ต่อค่าลงทุน (Investment Costs) ได้แก่ กำลังงบประมาณ กำลังบุคลากรและทรัพยากร และระยะเวลาที่ใช้ในการบริหารจัดการที่ต่ำ คือ อย่างประหยัด และคุ้มค่า และหมายถึงการปกครองบังคับบัญชา ดูแล ปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเป็นธรรม คือ

ไม่อคติ ด้วยความรัก (ฉันทาคติ) หรือ เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้องหมู่เหล่า ๑

ไม่อคติ ด้วยความโกรธ หรือเกลียดชัง (โทสาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความเกรงกลัว (ภยาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความหลง (โมหาคติ) เพราะหุเบา หรือไม่รู้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริงที่เชื่อถือได้ ที่ตรงประเด็น และที่สมบูรณ์ดีพอ อีก ๑

หลักธรรมาภิบาล ๔ ประการ นี้ ย่อมเป็นหลักสำคัญ สำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครองบังคับบัญชาดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการ โครงการต่างๆขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ และให้บรรลุผลดี ที่ประสิทธิภาพสูง ได้อย่างเหมาะสม

นิตย สัมมาพันธ์ ได้กล่าวถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนจนถึงตนเอง ควรมีวินัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก

๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเขลา

๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ

๑. อดทนต่อความลำบาก

๒. อดทนต่อความตรากตรำ

๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี^{๗๙}

มัทนา อินทสมิต ได้กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการ ประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อ ประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึง สามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพียงนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของ หน่วยงาน ดังนี้

๑. คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับ ผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปปริสชน มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปปริสธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้นับเป็นคุณธรรมที่ ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของ ผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

๒. คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วย ส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึง ควรให้คุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ชมราวาสธรรม ๔ สังคห- วัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านี้นับเป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการ ปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และ ร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓. คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การ ปกครองโดยช่วยจัดและค้ำครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้ คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อดติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้ อย่างดียิ่ง

คุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมใน การครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์กร เพราะองค์กรจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่ และองค์กรจะแย่ไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยม นั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้อง บริหารองค์กรได้ดีตามไปด้วย^{๘๐}

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักคุณธรรมของการบริหารไว้ในปธานสูตร เรียกว่า “สัมมปธาน”^{๑๑} คือ ความเพียรที่ถูกต้องที่ควรตั้งไว้ในเบื้องต้น ในกิจการทั้งปวง ๔ หลักใหญ่ คือ

๑. สังวรปธาน : หลักการป้องกัน คือ การสำรวม ระมัดระวัง ปิดกั้น ขวางกั้น กีดกัน ปิดป้อง ห้ามไม่ให้ความชั่ว ความเสื่อมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๒. ปหานปธาน : หลักการปราบปราม คือ การลด ละ เลิก กำจัด ขว้างให้ตาย ประหาร ทำให้หมดไป หลีกไปให้พ้น ซึ่งปัญหา ความชั่ว ความเสื่อมที่ล่วงละเมิดเกิดขึ้นแล้ว

๓. ภาวนापธาน : หลักการพัฒนา คือ การทำให้มี ทำให้เกิด ความดีที่ยังไม่มี ทำให้มี ความดีที่ยังไม่มี เป็น ทำให้เป็น ความดีที่ยังไม่เกิด ทำให้เกิด

๔. อนรุักษापธาน : หลักการอนุรักษ์ คือ การตามดูแลรักษา การทำนุบำรุง การส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งความดี สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้น ที่มี ที่เป็นแล้ว ให้เจริญรุ่งเรือง เติบโตก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

คุณธรรมการบริหารนี้ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสมดุลกัน จะยิ่งหรือหย่อนกว่ากันไม่ได้ เพราะหากการบริหารเชิงรับมากประเทศชาติย่อมไม่เจริญรุ่งเรือง ไม่ก้าวหน้า ล้าหลัง และหากเชิงรุกมาก ประเทศชาติย่อมวุ่นวายเดือดร้อน สิ้นเปลืองไปกับการผลิตและการบริโภคที่ไร้ขอบเขตและประมาทมั่วเมา เปรียบเทียบให้เห็นชัดก็คือ ประเทศพม่ากับประเทศไทยนั่นเองแล^{๑๒}

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า หลักธรรมของผู้บริหารที่จะทำให้การบริหารองค์การนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เช่น หลักธรรมธัมปิไต่ย หลักธรรมมาภิบาล สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัมปปริสธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน เช่น ธรรมคัมภรองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ฆราวาสธรรม ๔ สังคหัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ เป็นต้น และหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคัมภรองชีวิตที่ดีร่วมกัน เช่น อธิปิไต่ย ๓ สังคหัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนทั้งสภาวะการณต่าง ๆ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ หากผู้บริหารคนใดสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้ ถือว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพคนหนึ่ง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ ถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นต่อนับตั้งแต่มหาเถรสมาคมจนถึงระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจตนากรณีในการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาลที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจแท้จริง คือความล่าช้าขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑

ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในรัฐสภา พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมภูมิโต) ได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ว่า การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นนั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๓๓} ความวุ่นวายภายในและภายนอกคณะสงฆ์และรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยการนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งพอสรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้

๑.ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ นั้นหมายถึงการยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร อำนาจทั้งหมดมอบให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมใช้แทน

๒.สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทยและเป็นประธานมหาเถรสมาคมและมหาเถรสมาคมนั้น ประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะจำนวน ๘ รูป เป็นโดยตำแหน่ง

โครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน เฉกเช่นเดียวกับหัวหน้าและรัฐบาลเผด็จการที่รวบอำนาจไว้กับตน^{๓๔}

ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนักเพราะว่าโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม ดังที่ข้อความปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ว่า “โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุง

บทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชและการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด ศาสนสมบัติกลางและการดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้^{๕๕}”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือสมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียวและพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ พ.ศ.๒๕๐๕ คือ

- ๑.ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
  - ๒.ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
  - ๓.ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
  - ๔.รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
  - ๕.ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น
- เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

- ๑.การปกครอง
- ๒.การศาสนศึกษา
- ๓.การศึกษาสงเคราะห์
- ๔.การสาธารณูปการ
- ๕.การเผยแผ่
- ๖.การสาธารณสงเคราะห์

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ทั้งด้านอำนาจนิติบัญญัติซึ่งมีหน้าที่ในการตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม วางระเบียบมหาเถรสมาคม ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม มีมติมหาเถรสมาคมและออกประกาศมหาเถรสมาคมและด้านอำนาจบริหารของมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่บริหาร คือจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคและแต่งตั้งถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะเช่น

๑. คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
๒. คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
๓. คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม
๔. คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
๕. คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตการปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครองดังนี้^๖

- ๑.เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕
- ๒.เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖ และ ๗
- ๓.เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒
- ๔.เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘
- ๕.เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ธรรมยุตินิกายทุกภาค

เขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้ ภาค ๑ มี ๔ จังหวัด คือกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ภาค ๒ มี ๓ จังหวัด คือพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสระบุรี ภาค ๓ มี ๔ จังหวัด คือลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ภาค ๔ มี ๔ จังหวัด คือนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์ ภาค ๕ มี ๔ จังหวัด คือพิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

ภาค ๖ มี ๕ จังหวัด คือลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน
 ภาค ๗ มี ๓ จังหวัด คือเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน
 ภาค ๘ มี ๕ จังหวัด คืออุดรธานีหนองคาย เลย สกลนคร และหนองบัวลำภู
 ภาค ๙ มี ๔ จังหวัด คือขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด
 ภาค ๑๐ มี ๖ จังหวัด คืออุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ นครพนม และ
 อำนาจเจริญ

ภาค ๑๑ มี ๔ จังหวัด คือนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์
 ภาค ๑๒ มี ๓ จังหวัด คือปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก และฉะเชิงเทรา
 ภาค ๑๓ มี ๔ จังหวัด คือชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด
 ภาค ๑๔ มี ๔ จังหวัด คือนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสาคร
 ภาค ๑๕ มี ๔ จังหวัด คือราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์
 ภาค ๑๖ มี ๓ จังหวัด คือนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร
 ภาค ๑๗ มี ๕ จังหวัด คือภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และระนอง
 ภาค ๑๘ มี ๖ จังหวัด คือสงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

กล่าวโดยสรุป การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันยังคงปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์โดยยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลให้คณะสงฆ์ต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับความจริงของบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองแต่ทั้งนี้จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อธำรงไว้ซึ่งพระศาสนาสืบไป

๒.๕ การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

การปกครองคณะสงฆ์ ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักสูงสุด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น และกฎหมายเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง เป็นแนวปฏิบัติในการบริหารการคณะสงฆ์

กฎหมายที่ให้อำนาจจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์นั้น ได้กำหนดให้ถือว่าผู้ปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาโดยชัดแจ้ง พระสังฆาธิการทุกรูป จึงต้องมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานเหมือนข้าราชการของแผ่นดินอีกส่วนหนึ่งด้วยและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ ต้องเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม ต้องยึดความถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม เป็นหลักการ จะเป็นเช่นนั้นได้ ต้องอาศัยความรู้ความฉลาดและความสามารถเป็นเครื่องมือ

การปกครองคณะสงฆ์ตามรูปแบบที่จัดอยู่ในปัจจุบัน ยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นหลัก จัดรูปแบบการปกครอง และการปกครองคณะสงฆ์นั้น มี ๒ ส่วน คือ

- ๑.การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง
- ๒.การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๕๕}

๒.๕.๑ เขตปกครองคณะสงฆ์ระดับจังหวัด

จังหวัด เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นเขตปกครองพื้นที่จำกัดเฉพาะจังหวัด ซึ่งจังหวัดนั้นหมายถึง กรุงเทพมหานครและจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่ทั้งราชอาณาจักรมี ๗๖ จังหวัด รวมกรุงเทพมหานครอยู่ในจำนวนนี้ด้วย ตามความในข้อ ๕ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ.๒๕๓๕) ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค กำหนดไว้ชัดเจนว่า จำนวนและเขตปกครองจังหวัด ให้อนุโลมตามจำนวนและเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร แต่ในทางปฏิบัติมี ๑๒๖ จังหวัด คือคณะมหานิกาย มี ๗๖ จังหวัด ครอบคลุมจำนวนจังหวัดแห่งราชอาณาจักรคณะธรรมยุต มี ๕๐ จังหวัด บางจังหวัดอนุโลมตาม เขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร บางจังหวัดต้องรวมหลายจังหวัดเข้าเป็นหนึ่งจังหวัด การรวมหลายจังหวัดเข้าเป็นหนึ่งจังหวัดนั้น เป็นไปตามมติมหาเถรสมาคม^{๕๖}

อนึ่ง จังหวัดทางคณะสงฆ์นั้น แม้มิได้กำหนดชัดเจน ก็พอเทียบได้ว่าจะต้องมีวัดในเขตจังหวัดนั้น พอจะเป็นตำบลทางคณะสงฆ์และอำเภอทางคณะสงฆ์ได้ จึงจะกำหนดเป็นจังหวัดได้ หากมีจำนวนวัดต่ำกว่าเกณฑ์ที่จะเป็นตำบลและอำเภอทางคณะสงฆ์ได้ ก็จัดเป็นจังหวัดทางคณะสงฆ์ไม่ได้ เพราะขาดระบบการบังคับบัญชา

๒.๕.๒ เขตปกครองคณะสงฆ์ระดับอำเภอ

อำเภอ เป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งหมายถึงเขตในกรุงเทพมหานครและอำเภอในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร จำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นอำเภอนั้น คณะสงฆ์ต้องเป็นผู้กำหนด แม้ทางราชอาณาจักรมีพระราชกฤษฎีกายกกิ่งอำเภอขึ้นเป็นอำเภอแล้ว อำเภอนั้นเป็นอำเภอทางราชอาณาจักรเท่านั้น หากเป็นอำเภอทางคณะสงฆ์ไม่ ตามความในข้อ ๕ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ.๒๕๓๕) และในระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดจำนวนและเขตการปกครองอำเภอ พ.ศ.๒๕๓๗ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการได้ ๒ ได้แก่^{๕๗}

- ๑.กำหนดโดยอนุโลมตามเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักร
- ๒.กำหนดเป็นกรณีพิเศษ

กำหนดโดยอนุโลม ตามเขตบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรนั้น ให้อนุโลมได้เฉพาะอำเภอที่มีวัดซึ่งถูกต้องตามกฎหมาย ๕ วัดขึ้นไป เพราะอำเภอที่มีวัด ๕ วัดขึ้นไป เป็น

อำเภอที่มีเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลได้ อำเภอที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด จะมีเขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นตำบลมิได้ เมื่อทั้งอำเภอไม่มีเขตปกครองคณะสงฆ์ชั้นตำบล จะกำหนดเป็นเขตปกครองชั้นอำเภอมิได้ คือจะยกขึ้นเป็นอำเภอทางคณะสงฆ์มิได้เลย^{๓๐}

อำเภอเมือง เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี มีประชากรจำนวนมากกว่า ๑.๗ แสนคน ประกอบด้วย ตำบล ๑๔ ตำบลและเป็นที่ตั้งศูนย์ราชการจังหวัดปทุมธานีอีกด้วย อำเภอเมือง เป็นอำเภอที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรสูงถึง ๑,๔๒๑ คนต่อตารางกิโลเมตร และมีความเจริญกระจายตัวทั่วถึงทุกอำเภอ สมควรที่จะยกฐานะเป็นเทศบาลนครครอบคลุมทั้งอำเภอ แต่ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ ในปัจจุบัน

สรุป การปกครองในระดับอำเภอไม่ว่าจะเป็นการปกครองในคณะสงฆ์หรือการปกครองทางราชการต่างก็มีหน่วยงานที่ทำงานคล้ายกันมาก แต่ต่างกันที่การบริหารงานในส่วนราชการมีงบประมาณในการบริหารจัดการแต่ในทางคณะสงฆ์ไม่มีงบประมาณที่จัดสรรในการบริหารงาน ต้องเป็นภาระธุระของหลวงพ่ोज้าคณะอำเภอและพระสังฆาธิการในเขตอำเภอที่ต้องช่วยกันในการหางบประมาณมาบริหารจัดการกันเอง

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทาง ในการกำหนดประเด็นปัญหา รวมถึงการนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการศึกษาครั้งนี้ มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นเรื่องการตัดสินใจเฉพาะประเด็นหนึ่ง การเรียงลำดับจากคุณธรรมไปทัศนคติไปถึงความคิดเห็นเป็นการก้าวจากเรื่องทั่วไปไปยังเรื่องเฉพาะ จากสภาพจิตหรือความโน้มเอียงที่เริ่มกว้าง ๆ และแคบเข้าจนในที่สุดแสดงออกมาเป็นความคิดเห็นเฉพาะเรื่อง ความคิดเห็นอื่นกับสถานการณ์ บุคคลอาจมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความยึดมั่นในใจของตนเอง เนื่องจากความกดดันในสถานการณ์เฉพาะหน้า และความคิดเห็นมักมีผลซับซ้อน ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ที่ได้ให้ความหมายและคำนิยาม ของความคิดเห็นไว้ดังนี้

ณทพงษ์ วิยะรันตร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับเพศชายเพศหญิง ไม่แตกต่างกัน ระหว่างผู้มีรายได้ ๕,๐๐๐ บาทและต่ำกว่ากับ ตั้งแต่ ๕,๐๐๑ ขึ้นไป ไม่มีความแตกต่าง อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมีความคิดเห็นมากกว่าอายุ ๑๘ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๕๙ ปี

ระหว่างอาชีพเกษตรกร ค้าขาย พนักงานบริษัทห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรมและรับราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ไม่มีความแตกต่างกัน และที่อยู่อาศัย หมู่ที่ ๑ หมู่ ๒ หมู่ ๓ หมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๗ มีความคิดเห็นมากกว่าหมู่ที่ ๔^{๑๑}

ณัฐมน จินตวิเศษ ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณที่มีต่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านปัจจัยส่วนบุคคลโดย ๓ ใน ๔ เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ยประมาณ ๓๕ ปี มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีสูงกว่าปริญญาตรี ระยะเวลาทำงานในสำนักงานประมาณเฉลี่ย ๙ ปี ระดับตำแหน่ง ๓-๕ เป็นส่วนใหญ่ และสังกัดสายการวิเคราะห์งบประมาณด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น สถานภาพสมรสเป็นโสด กับที่แต่งงานแล้วใกล้เคียงกัน มีขนาดครอบครัว ๔-๕ คน รายได้เฉลี่ย ๑๑,๖๔๘ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๒๗.๘ มีลักษณะการอยู่อาศัยเป็นบ้านเดี่ยวเนื้อที่ต่ำกว่า ๑๐๐ ตารางวา และร้อยละ ๓๕.๙ มีระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครต่ำกว่า ๑๕ ปี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า อายุ ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อระดับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครแตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกัน ปัจจัยทางด้าน เพศ ระยะเวลาการทำงาน ระดับตำแหน่ง สายการวิเคราะห์ สถานภาพสมรส ขนาดครอบครัว รายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย และระยะเวลาในการอยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร ไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อระดับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครให้แตกต่างกัน^{๑๒}

พระครูนนทคุณพิพัฒน ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสาธารณูปการ และด้านการปกครอง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ แนวทางของการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ ควรมีการจัดฝึกอบรมภารกิจทั้ง ๖ ด้าน เพื่อที่จะทำให้พระสงฆ์ได้มีทักษะและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารงานของกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ทำให้การบริหารงานในทุกภาระงานที่พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

พระครูธรรมธรรสายันห์ จิตปุณฺโณ (คงวัณณะ) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดในด้าน

คุณธรรมและจริยธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ ส่วนด้านความสามารถในการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗

สำหรับนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา อยู่ในระดับมากทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ และด้านความสามารถในการสอน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านความสามารถในการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ในด้านความสามารถในการสอน เมื่อพิจารณาเป็นด้านย่อย พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการเตรียมการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านการดำเนินการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^{๙๔}

พระครูประยุตบุญญากร ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๕๑$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากในข้อมีการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในการพัฒนาสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอสนับสนุนให้มีการสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป และข้อมีการจัดสร้างห้องสมุดภายในวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ส่วนข้ออื่นๆ พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ปัญหาในการจัดการสงเคราะห์ได้แก่ ปัญหาเรื่อง

การขาดแคลนบุคลากร ปัญหาด้านการจัดทุนการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านสถานที่ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานของภาครัฐ ปัญหาด้านงบประมาณ เป็นต้น ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ ควรมีการจัดหาทุนสนับสนุนด้านการศึกษาให้ทั่วถึง จัดหาสถานที่เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการทำความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานภาครัฐในการจัดการศึกษาสงเคราะห์^{๔๔}

สรุปได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ทราบว่า ความคิดเห็นของประชาชน เจ้าหน้าที่ พระภิกษุ คฤ และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการบริหารงาน การจัดการการศึกษา และการบริหารจัดการวัด มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ทำให้เราทราบระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน จากกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นในแต่ละมุมมองและตัวแปรที่แตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ เป็นตัวแปรในความคิดเห็นของแต่ละบุคคล จึงทำให้ระดับความคิดเห็นที่งานวิจัยออกมา มีแนวความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงาน การจัดการการศึกษา และการบริหารจัดการวัด ที่แตกต่างกันไป จึงทำให้เห็นวาระดับความคิดเห็นที่มีตัวแปร และกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเป็นไปตามปัจจัยของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสามารถนำเสนอได้ดังนี้

ขนิษฐศรี ลีอารีย์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒” ผลการวิจัย พบว่า การวางแผนงานทั่วไป โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียน ให้คณะครูอาจารย์มีส่วนร่วมในการวางแผนงานของโรงเรียน ปัญหาการวางแผนทั่วไป โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาอันดับแรก คือ โรงเรียน จัดสรรงบประมาณของโรงเรียนกระจายไปตามแผนงานและโครงการยังไม่ได้สัดส่วนที่เหมาะสม การจัดทำแผนงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียนมีการจัดเก็บทะเบียนเอกสารและหลักฐานแสดงผลการเรียนถูกต้อง เป็นระบบ และปัจจุบัน ปัญหาการจัดทำแผนงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มเติมน้อย เช่น การจัดทำเอกสารประกอบการเรียน

แผนการสอน สื่อประกอบการสอนและการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การดำเนินงานตามแผน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียน สนับสนุนให้ครูไปร่วมประชุมอบรมสัมมนาและลาศึกษาต่อเพื่อพัฒนาความรู้และการปฏิบัติงาน ปัญหาการดำเนินงานตามแผน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมือง พัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียนจัดให้มีการศึกษาและฝึกงานนอกสถานที่ การประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียนนำ ข้อมูลจากข้อสรุปเสนอแนะจากแผนงาน โครงการ กิจกรรม มาใช้ประกอบในการวางแผนจัดการศึกษา ของโรงเรียน ปัญหาการประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียน ไม่ได้ติดตามผลนักเรียนที่จบหลักสูตรอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ปฏิบัติการสอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีทัศนะต่อการบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^{๙๖}

ขนิษฐา เครือจักร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกับการพัฒนาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนต่างเพศของนักเรียน กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในภาคใต้” จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารจัดการกับการพัฒนาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนต่างเพศของนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้กระบวนการบริหารจัดการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ ๑) การประชุมปรึกษาหารือของคณะผู้บริหารโรงเรียนเพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายและวางแผนการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนและงานที่เกี่ยวข้อง ๒) การสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง โดยมีการนำเอาปัญหาและความต้องการของนักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาพิจารณาและหาแนวทางป้องกันและแก้ไข รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนในกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาผู้เรียน ๓) การดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดทั้งด้านการบริหารการจัดการด้านครูและบุคลากร พัฒนาศักยภาพผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ การต่อต้านสารเสพติด การส่งเสริมการอ่าน การพัฒนาทักษะด้านดนตรี กีฬา ๔) การดำเนินงานเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนต่างเพศของนักเรียนด้วยการวางแผนการปฏิบัติงานระบบดูแลนักเรียน มี ๕ ขั้นตอน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาและการส่งต่อ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนต่างเพศของนักเรียน ^{๙๗}

นรินทร์ พูลสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีปัญหามากที่สุด ด้านที่มี ปัญหารองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการติดตามผลและนิเทศการสอน ด้านหลักสูตรและองค์ประกอบ ของหลักสูตร และด้านที่มี ปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีปัญหาที่สุดในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ความพร้อมของครูใน ด้านความรู้เกี่ยวกับวิชาเฉพาะและข้อที่มีปัญหาที่สุดในแต่ละด้าน เรียงตามลำดับลงไป คือ การเชิควิทยาการภายนอกมาสาธิตการสอนแก่ครูเป็นปัญหาในด้านการ ติดตามผลและนิเทศ การสอน การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเป็นปัญหาในด้าน หลักสูตรและ องค์ประกอบของหลักสูตรและการจัดตั้งธนาคารข้อสอบเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ในด้านการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียน โดยคำนึงถึง ประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียน และขนาดของโรงเรียนแล้ว พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๙๘}

นริษฐรา มากมา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจชุมชน ภายใต้ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ปี ๒๕๔๗” จากผลการวิจัยพบว่า จากการสนทนากลุ่มและ สัมภาษณ์ผู้แทนกลุ่มผู้ผลิตสินค้าในทุกๆ ประเภท สามารถแบ่งการบริหารจัดการได้เป็น ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีสมาชิก คณะกรรมการ มีการลงทุน มีระบบการจัดทำบัญชี มีกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเอง ซึ่งบางกลุ่มจะมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก และช่วยเหลือ สังคม เช่น เงินช่วยเหลือผู้สูงอายุ ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน ๒) ด้านการผลิต มีการแบ่ง หน้าที่กันทำ กลุ่มมีวิธีการผลิตที่หลากหลายรูปแบบ กลุ่มผู้ผลิตจะผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ และ วางแผนการผลิตไว้เพื่อเตรียมจำหน่ายในงานแสดงสินค้าต่างๆ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการ ผลิตกับกลุ่มอื่น โดยแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ แบ่งปริมาณการผลิตเพื่อให้ทันกับความต้องการของ ลูกค้า รวมถึงเครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิต ๓) ด้านการตลาด กลุ่มผู้ผลิตจำหน่ายสินค้าตาม งานแสดงสินค้า ร้านขายของฝาก ขายผ่านพ่อค้าคนกลางและส่งออกต่างประเทศผ่านพ่อค้าคน กลาง ซึ่งมีหลากหลายช่องทาง บางกลุ่มพัฒนาไปถึงขั้นขายสินค้าผ่านอินเทอร์เน็ต กลุ่มผู้ผลิตมี การเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มอื่น รวมทั้งภาคีต่างๆ ในการเพิ่มช่องทางทางการตลาดให้กับกลุ่ม ^{๙๙}

ภาณุพล เต็งริกานนท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าบัว อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหาร จัดการ กองทุนหมู่บ้าน บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าบัว อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ใน ภาพรวม ๔ ด้าน คือ ด้านความสามารถในการทำงานเป็นทีม ด้านความสามารถในการบริหาร

จัดการ ด้านความสามารถ ในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ด้านความสามารถในการติดต่อสื่อสาร อยู่ในระดับดีมาก ด้านแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านจำแนกตามวุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน ด้านกองทุน พบว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่มีประสบการณ์การทำงานด้านกองทุนจะมีศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุนได้ดีกว่าคณะกรรมการกองทุนที่มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์การทำงานด้านกองทุน^{๑๐๐}

ไพศาล เกิดขาว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อำเภอบ้านคา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติกิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อำเภอบ้านคา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติกิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีการปฏิบัติในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีมากทั้ง ๘ ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านการจัดการ ด้านแผนงานของโรงเรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อำเภอบ้านคา ด้านการให้ขวัญกำลังใจ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการรายงานผล แต่จากผลการสัมมนาของกลุ่มของครูโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อำเภอบ้านคา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติกิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี พบว่า การบริหารจัดการในแต่ละด้านของผู้บริหารมีสิ่งที่จะต้องนำไปพิจารณาพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขอยู่หลายประการในแต่ละรายด้าน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อำเภอบ้านคา ควรจะได้นำมาพิจารณาในการปรับปรุงพัฒนาการบริหารจัดการให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น^{๑๐๑}

วิษณุ พลอยศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพลาญข่อย ตำบลโนนก่อ อำเภอสีรินทร จังหวัดอุบลราชธานี” จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านแหลมทางมีลักษณะการบริหารจัดการและกระบวนการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ชุมชนบ้านแหลมทางมีการทำเกษตรแบบไร้สารปนเปื้อน เน้นการมีอยู่มีกิจ และเน้นการพึ่งตนเองได้ภายในชุมชน ๒) ชุมชนบ้านแหลมทางเน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงโดยมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นองค์กรที่สำคัญ ๓) ชุมชนบ้านแหลมทางมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกของคนภายในชุมชน โดยมีองค์กรชุมชนที่สำคัญคือ ศูนย์เด็กและศูนย์จิตใจเป็นองค์กรที่สำคัญในการพัฒนา ๔) ชุมชนบ้านแหลมทางมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อการสร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน ซึ่งได้แก่กลุ่มแปรรูปผลไม้พื้นเมือง กลุ่มแปรรูปดินลูกรังทำอิฐบล็อก และกลุ่มหลังงานธรรมชาติ^{๑๐๒}

สรุป จากการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้เกี่ยวกับการบริหาร ทำให้ทราบว่า การบริหารมีหลักการในการปฏิบัติ คือการวางแผน มีกระบวนการในการจัดการว่าจะทำอย่างไร เพื่อให้การบริหารงานนั้นประสบความสำเร็จ การบริหารงานย่อมไม่เป็นไปแบบแผนที่วางไว้ก็ได้ แต่อยู่ที่ผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เมื่อเกิดปัญหา ถ้าสามารถแก้ไขได้ ก็ถือว่าผู้บริหารมีความสามารถ มีประสิทธิภาพในการบริหารงานมีภาวะผู้นำ

เพื่อจะทำให้งานที่ได้รับสามารถบริหารจัดการได้ การบริหารงานต้องได้มาจากประสบประ
 การณ์ เพราะมันมีอะไรที่แน่นอน ที่กล่าวอย่างนั้น เพราะปัญหาแต่อย่างทีละสถานที่ย่อมไม่
 เหมือนกัน ผู้ที่บริหารงานเก่ง เกิดจากการได้ประสบกับปัญหามาก ทำให้มีประสบการณ์ใน
 การบริหารงาน ทำให้เข้าใจว่าควรจะใช้อะไร เมื่อไร เวลาไหน ได้อย่างเหมาะสม

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่กับคณะสงฆ์สามารถนำเสนอได้ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการใน
 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า
 บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อ
 เปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสาย
 สามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละ
 ขนาดแตกต่างกัน มีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๐๓}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการใน
 การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบในการจัดการ
 ศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครู
 อาจารย์ผู้บริหารการศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็น
 การแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบ
 ปัญหามากที่สุดคือการจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่ง
 คณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรงเพื่อให้
 พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๐๔}

พระมหาเกษญา นันทเพชร ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาท
 การพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือประการแรก เพื่อศึกษาทัศนคติของพระสงฆ์
 ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม
 ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับ
 ปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ใน
 การศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม
 โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก่าประโยคใน
 โรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษ
 ชั้นปีที่ ๔ ของมหาเถรสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
 วัดบวรนิเวศและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕
 ตัวอย่างและนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต

และค่า F-test จากผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกใหม่หามงกุฎราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือพระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญาและวิชาเอก บาลี-สันสกฤตและมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๑๕}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอาณนทีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า พระอาณนทีมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธรเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบ ศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๑๖}

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่า การบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ และการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตร และกระจายการศึกษารวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมีองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆและการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข^{๑๑๗}

พระมหาวรณชัย กลิ่งโพธิ์ ได้วิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔ พบว่า การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นการปกครองแบบ “สังฆสภา” แบ่งอำนาจในการบริหารงานออกเป็น ๓ ส่วน คือสังฆสภา ทำหน้าที่นิติบัญญัติออกสังฆาณัติ คณะสังฆมนตรี มีหน้าที่ในการ

บริหาร คณะวินัยธร มีหน้าที่พิจารณาอธิกรณ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายได้แบ่งหน้าที่ในการบริหารและรับผิดชอบโดยตรง^{๑๐๘}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้ศึกษาบทบาทของพระสาวิตรีเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรีกษา สนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรมอันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้หันมาในตัวตนอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๐๙}

พระวุฒิกมล วุฒิกมล ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม ของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้คือ

๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม
๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา
๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๑๑๐}

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์ และบทบาทด้านการศึกษา^{๑๑๑}

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสาร

ทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่อายุ พรรษา การศึกษาทางโลกและการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๕๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันและเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน ไปใช้ประโยชน์ในการชี้แนะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๒}

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ ทำให้ทราบถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ว่ามีระดับการบริหารงานอยู่ในระดับใด มีงานด้านใดอยู่ในระดับมาก สามารถบ่งบอกถึงบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีความสามารถในการบริหารงานถนัดงานในด้านใด มีทัศนคติที่เกี่ยวกับการศึกษาต่อการพัฒนาสังคมอยู่ในระดับที่มีประโยชน์มากน้อยแค่ไหน มีรูปแบบในการบริหารวัดในทศวรรษหน้าที่จะเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ มีการตรวจสอบมีไวยาวัจกรในการช่วยกิจการคณะสงฆ์ และในด้านเทคนิคการเผยแผ่ ใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย มีเนื้อหาที่พัฒนาจิตใจ มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีเนื้อหาทางวิชาการ สามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้ง่าย สามารถที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการนำมาประยุกต์ใช้

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ในอำเภอเมือง ปทุมธานี

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอได้ดังนี้

กนกพรรณ จันทร์วงศ์ ได้วิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท ในสถานบริการน้ำมันในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า พนักงานบริการในสถานบริการน้ำมันในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี มีคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่พนักงานมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความปลอดภัย และอาชีพอนามัยในการทำงานและด้าน

สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงาน ส่วนด้านที่พนักงานมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสวัสดิการ ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม และด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในการทำงาน และจากการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของ พนักงานบริการในสถานบริการน้ำมันที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงานต่างกันพบว่า พนักงานมีคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน ก็พบว่า พนักงานในสถานบริการน้ำมันมีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทุกด้าน^{๑๓๓}

ฉันทิณี เรียงจันทร์ ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (ระดับ อบต.) เขตพื้นที่อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ประเภทความขัดแย้ง เรียงตามลำดับความรุนแรงจากมากไปน้อย ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่น ความขัดแย้งระหว่างงานภายใน และความขัดแย้งในองค์กร

๑.สาเหตุความขัดแย้งเรียงตามลำดับ ได้แก่ งบประมาณที่ได้จัดสรรไม่สอดคล้องกันกับความต้องการ คุรุภัณฑ์ที่ได้รับไม่เพียงพอ และบุคลากรในหน่วยงานไม่เหมาะสมกับปริมาณงาน

๒.สาเหตุของความขัดแย้งที่มีความสัมพันธ์กับระดับความขัดแย้งเรียงตามลำดับ ได้แก่ การประสานในหน่วยงานขาดประสิทธิภาพบุคลากรในหน่วยงานไม่ชัดเจนในอำนาจหน้าที่ บุคลากรในหน่วยงานมีความรู้สึกไม่มั่นคงในการทำงาน

๓.ความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับระดับความขัดแย้ง

๔.ผู้บริหารสมาชิกและพนักงานทั่วไปมีทัศนคติต่อความขัดแย้งไม่แตกต่างกัน

๕.ความขัดแย้งในองค์กรก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และความระมัดระวัง การตรวจสอบกลั่นกรองส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อหมู่คณะและสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มผลเสียของความขัดแย้งมีความสัมพันธ์กับบุคลากรผลงานและประสิทธิภาพของหน่วยงานกล่าวคือ พนักงานทั่วไปให้ความคิดเห็นว่าความขัดแย้งก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผู้บริหาร

๖.วิธียุติความขัดแย้งเรียงตามลำดับ ได้แก่ การเพิ่มความเกี่ยวพันทางสังคมและการให้ข้อมูลที่เป็นมิตรระหว่างกัน^{๑๓๔}

ประไพ ฤกษ์วิถิ, ร.ต.อ.หญิง ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการสำรวจชุมชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการสำรวจชุมชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองปทุมธานีในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีผลต่อ

การมีส่วนร่วมในโครงการตำรวจชุมชน ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการตำรวจชุมชน และความรู้เกี่ยวกับโครงการตำรวจชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในโครงการตำรวจชุมชน ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และส่วนใหญ่ไม่พบว่ามีปัญหาในการมีส่วนร่วมในโครงการตำรวจชุมชน^{๑๑๔}

ยุทธนา สืบสิงห์, รัชพรรณ สร้อยสุวรรณ, รัตนา สุดา แก้วกันยา ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาระดับในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการปฏิบัติหน้าที่ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติในระดับมาก ๔ ด้าน ระดับปานกลาง ๘ ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการระดับทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น และของชาติรองลงไป คือ ด้านกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา และด้านให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเด็กตามศักยภาพ

การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยภาพรวมคณะกรรมการจากทุกขนาดโรงเรียนมีระดับในการปฏิบัติหน้าที่ระดับปานกลาง แต่โรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับในการปฏิบัติหน้าที่มากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น รองลงไปคือ ด้านกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก รองลงมาเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ รองลงไป คือ ด้านกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเด็กตามศักยภาพ และโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา รองลงไป คือ ด้านส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพได้มาตรฐาน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเด็กตามศักยภาพ^{๑๑๖}

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอำเภอเมือง ปทุมธานี ส่วนมากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับ บริษัทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำรวจชุมชน และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในแต่ละงานเช่น บริษัทเป็นการวัดคุณภาพชีวิตในการทำงานของสถานบริการน้ำมัน ที่มีเพศ อายุ การศึกษา รายได้ มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ศึกษาความขัดแย้งที่มีความรุนแรงที่มาก ก็คือความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่น ความขัดแย้งระหว่างงานภายใน และความขัดแย้งในองค์กร การมีส่วนร่วมในโครงการตำรวจชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ปัจจัยที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการตำรวจชุมชนคือ ระดับการศึกษา รายได้ และระยะเวลาที่อยู่อาศัย จึงทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน มีส่วนที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัวจึงจะทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

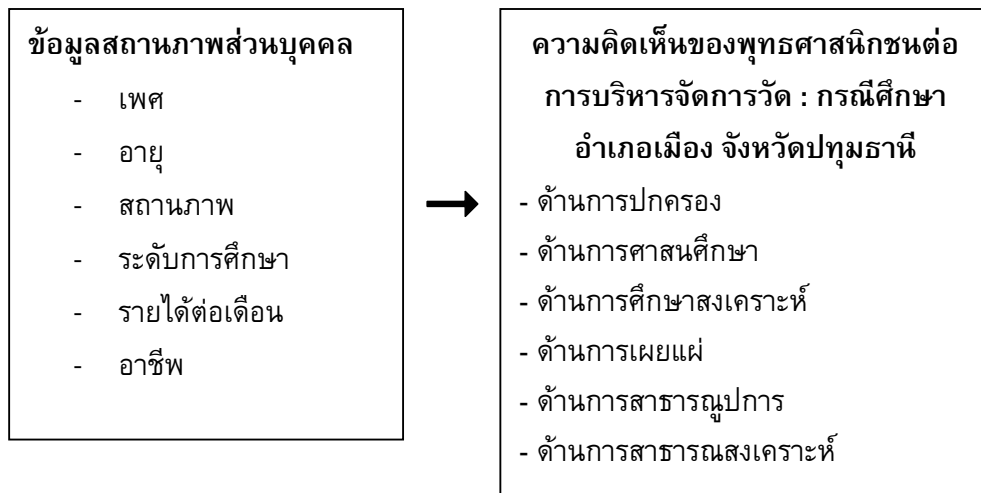
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ต่อเดือน อาชีพ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังแผนภูมิที่ ๒.๑

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในเมือง จังหวัดปทุมธานี” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานีซึ่งมีจำนวน ๑๗,๗๖๒ คน^{๑๑๗}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample) ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๗๗ คน โดยวิธีการดังนี้

---

^{๑๑๗} อำเภอเมืองปทุมธานี, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔, <http://th.wikipedia.org>.

การคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และได้ใช้สูตรการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบทราบจำนวนประชากรโดยการกำหนดความเชื่อมั่นที่ ๙๕ % ความผิดพลาดไม่เกิน ๕ % ดังสูตรของ Taro Yamane

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ๐.๐๕ ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ ๙๕

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามดังนี้

๑) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา แล้วกำหนดเป็นกรอบปัจจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๒) สร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนด โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำแนกตามข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ ดีมาก ดี พอใช้ ไม่ดี และต้องปรับปรุง โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด
- ๔ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก
- ๓ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง
- ๒ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **น้อยที่สุด**^{๑๑๘}

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questions)

๓.๓.๓ นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของแบบสอบถามต่อไป

๓.๓.๔ การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปตรวจสอบหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑ หาความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยได้ทำการหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑.๑.พระมหาสม กลยาโณ Ph.D. อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒.พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ ผศ. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๓.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๕.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชชัย ไชยสา.อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence: IOC) ได้ข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๒ หาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจากข้อแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วนำมาตรวจให้คะแนนเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient)

---

^{๑๑๘} Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), P 169.

ของความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบาค Cronbach^{๑๑๙} โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติได้ค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .๘๕๗

๓.ปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ขอความร่วมมือจากประชากรกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองปทุมธานี เพื่อตอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ ชุด แจกประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองปทุมธานี

๓) เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ จัดระเบียบข้อมูล

๔) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติต่างๆ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑. ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหาค่าทางสถิติต่างๆ ดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

๓. เปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

๔.เกณฑ์การพิจารณาตัดสินค่าเฉลี่ย เป็นดังนี้

---

^{๑๑๙} ประยูร อาษานาม, *คู่มือวิจัยทางการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๘๗.

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **มากที่สุด**

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **มาก**

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **ปานกลาง**

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **น้อย**

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ **น้อยที่สุด**^{๑๒๐}

๕. ปัญหา และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัด
ปทุมธานี ที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด โดยเขียนในลักษณะความเรียงประกอบบริบท (Content
Analysis Technique)

---

^{๑๒๐} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น,
๒๕๔๕), หน้า ๙๙.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๓ ปัญหาและแนวทางในการการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชน

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนจำนวน ๓๗๗ คน จำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชน

		(n=๓๗๗)	
สถานภาพส่วนบุคคล		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๗๔	๔๖.๑๕
	หญิง	๒๐๓	๕๓.๘๕
อายุ	๒๐ - ๓๐ ปี	๑๒๔	๓๒.๘๙
	๓๑ - ๔๐ ปี	๙๗	๒๕.๗๓
	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๗	๑๕.๑๒
	๕๑ ปีขึ้นไป	๙๙	๒๖.๒๖
สถานภาพ	โสด	๑๘๘	๔๙.๘๗
	สมรส	๑๘๙	๕๐.๑๓

ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๕๓	๔๐.๕๘
	ปริญญาตรี	๑๙๑	๕๐.๖๖
	สูงกว่าปริญญาตรี	๓๓	๘.๗๖
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๘๔	๒๒.๒๘
	๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๙๑	๒๔.๑๔
	๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๖๘	๑๘.๐๓
	๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๘	๗.๔๓
	๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท	๒๔	๖.๓๗
	สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๘๒	๒๑.๗๕
อาชีพ	รับจ้าง, ลูกจ้าง	๑๒๙	๓๔.๒๒
	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๕๑	๑๓.๕๒
	ค้าขาย	๒๖	๖.๙๐
	รับราชการ	๑๗๑	๔๕.๓๖

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘๕ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๘ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๓ มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๖๖ มีรายได้ต่อเดือน ๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๔ และมีอาชีพรับราชการ จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๖

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมและทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่, ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังแสดงใน ตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๘	๐.๗๓	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๖	๐.๗๐	มาก
๓. ด้านการเผยแพร่	๓.๗๒	๐.๗๓	มาก
๔. ด้านการปกครอง	๓.๖๘	๐.๗๑	มาก
๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๔	๐.๖๘	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๕๙	๐.๗๔	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีด้านสาธารณูปการ, ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการเผยแพร่, ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการปกครอง

ด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๑ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๔๖	๑.๑๗	มาก
๒ การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๗๖	๐.๘๗	มาก
๓ การบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็น ศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา	๓.๗๖	๑.๐๐	มาก
๔ การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัด	๓.๗๑	๐.๙๔	มาก

๕ การจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ – รายจ่าย ให้เป็นไปด้วยดี	๓.๖๒	๑.๐๐	มาก
๖ การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง	๓.๗๗	๐.๙๘	มาก
รวม	๓.๖๘	๐.๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการปกครองอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมาก คือ การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง ($\bar{x} = ๓.๗๗$), การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะและการบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ($\bar{x} = ๓.๗๖$) ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ($\bar{x} = ๓.๔๖$) และการจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ – รายจ่าย ให้เป็นไปด้วยดี ($\bar{x} = ๓.๖๒$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน และประเพณีอันดีงาม	๓.๘๙	๐.๙๙	มาก
๒ การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักเรียนตามหลักสูตรนักเรียนตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๒๘	๓.๗๓	๐.๘๙	มาก
๓ การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักเรียนก่อนสอบ (แต่ละปี)	๓.๗๖	๐.๙๐	มาก
๔ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนและบาลี	๓.๗๐	๐.๘๖	มาก
๕ การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักเรียนและบาลี	๓.๗๐	๐.๘๘	มาก

๖ การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม บาลี ประโยคต่างๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้	๓.๗๖	๐.๘๙	มาก
รวม	๓.๗๖	๐.๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศาสนศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศาสนศึกษาอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมาก คือ การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน และประเพณีอันดีงาม ($\bar{x} = 3.88$), การเร่งรัด ธรรมชาติให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ (แต่ละปี) และการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอน พระปริยัติธรรม เปรียญธรรม บาลี ประโยคต่างๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้ ($\bar{x} = 3.76$) ส่วน ความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลีและ การจัดหา ทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักธรรมและบาลี ($\bar{x} = 3.70$)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อ การบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และ เยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๙๒	๑.๓๘	มาก
๒ การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	๓.๗๖	๐.๘๗	มาก
๓ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	๓.๘๓	๐.๘๗	มาก
๔ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริม การศึกษาแก่พระภิกษุ และสามเณร	๓.๗๕	๐.๙๔	มาก
๕ การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้ กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๓.๒๘	๑.๑๙	ปานกลาง
๖ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน สถานศึกษา	๓.๒๙	๑.๒๒	ปานกลาง
รวม	๓.๖๔	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อนและ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการเผยแผ่

ด้านการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	๓.๕๓	๑.๑๙	มาก
๒ การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๔๑	๑.๑๗	ปานกลาง
๓ การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	๓.๘๕	๑.๐๒	มาก
๔ การแนะนำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	๓.๘๘	๐.๘๒	มาก
๕ อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญทางศาสนา	๓.๘๙	๐.๘๕	มาก
๖ การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรม แก่พระสงฆ์ สามเณร และประชาชน	๓.๗๕	๐.๘๗	มาก
รวม	๓.๗๒	๐.๗๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า คิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ คือ การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านการเผยแผ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณูปการ

ด้านการสาธารณูปการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๑ การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด	๓.๗๒	๐.๙๔	มาก
๒ การควบคุมดูแลการก่อสร้าง โดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในความเป็นไทย	๓.๗๕	๐.๙๒	มาก
๓ การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	๓.๗๙	๐.๘๔	มาก
๔ การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	๓.๗๗	๐.๙๐	มาก
๕ การก่อสร้างอาคารเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ	๓.๗๒	๐.๘๙	มาก
๖ การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด	๓.๙๒	๐.๙๑	มาก
รวม	๓.๗๘	๐.๗๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมาก คือ การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด ($\bar{x} = ๓.๙๒$), การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน ($\bar{x} = ๓.๗๙$) ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดและ การก่อสร้างอาคารเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ ($\bar{x} = ๓.๗๒$)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ	๓.๙๓	๐.๙๘	มาก
๒ การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์	๓.๘๕	๐.๙๔	มาก
๓ การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้สงเคราะห์แก่ประชาชน	๓.๖๘	๐.๙๖	มาก
๔ การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น	๓.๓๒	๑.๑๖	ปานกลาง
๕ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์	๓.๔๐	๑.๑๔	ปานกลาง
๖ การดำเนินการก่อสร้างการประปาชุมชน	๓.๓๙	๑.๐๗	ปานกลาง
รวม	๓.๕๙	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ข้อ คือ การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น, การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ และการดำเนินการก่อสร้างการประปาชุมชน ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ, อายุ, สถานภาพ, ระดับการศึกษา, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน, อาชีพ โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) ตามสมมติฐาน ดังตารางที่ ๔.๙ - ๔.

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามเพศ

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๔	๐.๗๐	๓.๗๒	๐.๗๑	-๑.๐๓๕	๐.๓๑๑๗
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๓	๐.๗๑	๓.๗๗	๐.๗๐	-.๕๕๔๙	๐.๗๖๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๕	๐.๗๔	๓.๖๓	๐.๖๓	๐.๒๖๒	๐.๓๗๖
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๖๙	๐.๗๒	๓.๗๕	๐.๗๕	-๐.๗๗๖	๐.๔๒๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๗	๐.๗๓	๓.๗๘	๐.๗๔	-๐.๑๘๖	๐.๘๘๘
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๑	๐.๗๒	๓.๕๘	๐.๗๕	๐.๓๖๖	๐.๓๒๙
รวม	๓.๖๘	๐.๕๕	๓.๗๐	๐.๕๕	-๐.๔๑๘	๐.๖๑๘

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อ การบริหารวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	อายุ								F	Sig.
	๒๐ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๕๐ ปี		๕๑ ปีขึ้นไป			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๐	๐.๖๙	๓.๖๘	๐.๗๕	๓.๖๕	๐.๗๓	๓.๖๘	๐.๖๙	๐.๐๘๕	๐.๙๖๘
๒. ด้านการศาสน ศึกษา	๓.๗๙	๐.๗๔	๓.๗๑	๐.๖๒	๓.๗๘	๐.๗๖	๓.๗๔	๐.๖๙	๐.๒๙๑	๐.๘๓๒
๓. ด้านการศึกษ สงเคราะห์	๓.๖๖	๐.๖๗	๓.๕๘	๐.๕๗	๓.๖๔	๐.๖๗	๓.๖๖	๐.๘๐	๐.๓๒๑	๐.๘๑๐
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๘๙	๐.๗๗	๓.๖๓	๐.๖๒	๓.๖๒	๐.๗๗	๓.๖๖	๐.๗๔	๓.๓๒๙*	๐.๐๒๐
๕. ด้านการ สาธารณูปการ	๓.๘๓	๐.๖๙	๓.๘๒	๐.๗๐	๓.๖๔	๐.๘๓	๓.๗๕	๐.๗๖	๑.๐๑๓	๐.๓๘๗
๖. ด้านการสาธารณ สงเคราะห์	๓.๖๙	๐.๗๓	๓.๕๔	๐.๗๒	๓.๖๑	๐.๘๓	๓.๕๒	๐.๗๐	๑.๓๔๘	๐.๒๕๘
รวม	๓.๗๖	๐.๕๖	๓.๖๖	๐.๔๘	๓.๖๖	๐.๖๐	๓.๖๗	๐.๕๖	๐.๙๒๘	๐.๔๒๗

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี ด้านการเผยแผ่ มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็น
ของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยรายด้าน ได้แก่ ด้าน
การเผยแผ่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียด
ดังแสดงใน ตารางที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่

(n=๓๗๗)

อายุ	$\bar{x}$	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปีขึ้นไป
		๓.๘๙	๓.๖๓	๓.๖๒	๓.๖๖
๒๐-๓๐ ปี	๓.๘๙	-	๐.๒๖*	๐.๒๗*	๐.๒๓*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๖๓	-	-	๐.๐๑	-๐.๐๓
๔๑-๕๐ ปี	๓.๖๒	-	-	-	-๐.๐๔
๕๑ ปีขึ้นไป	๓.๖๖	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการเผยแผ่น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี, ๔๑-๕๐ ปี และ ๕๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามสถานภาพ

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการบริหาร วัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	สถานภาพ				t	Sig.
	โสด		สมรส			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๒	๐.๗๑	๓.๖๔	๐.๗๑	๑.๐๔๑	๐.๙๙๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๕	๐.๗๐	๓.๗๖	๐.๗๐	-๐.๐๖๗	๐.๖๑๙
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๔	๐.๖๖	๓.๖๓	๐.๗๐	๐.๑๙๙	๐.๖๖๑
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๗๗	๐.๗๕	๓.๖๖	๐.๗๑	๑.๔๔๙	๐.๕๙๗
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๙	๐.๗๔	๓.๗๖	๐.๗๓	๐.๓๙๔	๐.๗๙๔
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๓	๐.๗๓	๓.๕๖	๐.๗๔	๐.๙๐๔	๐.๙๙๓

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ที่มีสถานภาพต่างกัน มีความ

คิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามระดับการศึกษา

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับวุฒิการศึกษา						F	Sig.
	ต่ำกว่า ปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๔	๐.๘๑	๓.๖๔	๐.๖๒	๓.๖๕	๐.๖๙	๐.๘๙๔	๐.๔๑๐
๒. ด้านการศึกษา	๓.๘๔	๐.๗๗	๓.๖๘	๐.๖๓	๓.๗๙	๐.๗๓	๒.๔๔๐	๐.๐๘๙
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๗๔	๐.๗๐	๓.๕๖	๐.๖๕	๓.๖๔	๐.๗๕	๒.๙๗๒	๐.๐๕๒
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๘๙	๐.๗๔	๓.๕๙	๐.๗๐	๓.๖๕	๐.๗๕	๗.๕๒๑*	๐.๐๐๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๔	๐.๗๔	๓.๖๔	๐.๖๙	๓.๘๒	๐.๘๑	๗.๔๖๒*	๐.๐๐๑
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๗๕	๐.๗๘	๓.๔๘	๐.๖๘	๓.๕๔	๐.๗๒	๖.๔๐๒*	๐.๐๐๒
รวม	๓.๘๒	๐.๕๘	๓.๖๐	๐.๕๐	๓.๖๘	๐.๕๘	๗.๑๓๘*	๐.๐๐๑

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในภาพรวม และในรายด้าน คือ การเผยแพร่, ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านการเผยแพร่, ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ - ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม

(n=๓๗๗)

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๘๒	๓.๖๐	๓.๖๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๒	-	๐.๒๒*	๐.๑๔
ปริญญาตรี	๓.๖๐	-	-	-๐.๐๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๖๘	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการเผยแผ่

(n=๓๗๗)

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๘๙	๓.๕๙	๓.๖๕
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๙	-	๐.๓๐*	๐.๒๔
ปริญญาตรี	๓.๕๙	-	-	-๐.๐๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๖๕	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการเผยแผ่ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการสาธารณสุขการ

(n=๓๗๗)

ระดับการศึกษา	— x	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๙๔	๓.๖๔	๓.๘๒
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๙๔	-	๐.๓๐*	๐.๑๒
ปริญญาตรี	๓.๖๔	-	-	-๐.๑๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๘๒	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการสาธารณสุขการ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n=๓๗๗)

ระดับการศึกษา	— x	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๗๕	๓.๔๘	๓.๕๔
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๗๕	-	๐.๒๗*	๐.๒๑
ปริญญาตรี	๓.๔๘	-	-	-๐.๐๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๕๔	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท		๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท		๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท		๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท		๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท		สูง กว่า ๓๐,๐๐๐ บาท			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๑	๐.๗๘	๓.๖๗	๐.๗๐	๓.๔๔	๐.๕๘	๓.๗๒	๐.๕๙	๓.๙๐	๐.๗๘	๓.๗๒	๐.๗๒	๒.๘๒๘*	๐.๐๑๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๖	๐.๗๙	๓.๘๐	๐.๖๓	๓.๕๑	๐.๖๖	๓.๘๕	๐.๖๖	๓.๙๗	๐.๕๘	๓.๗๐	๐.๗๑	๒.๗๕๕*	๐.๐๑๘
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๗๐	๐.๖๘	๓.๖๒	๐.๗๕	๓.๕๔	๐.๖๓	๓.๘๖	๐.๖๑	๓.๗๔	๐.๕๓	๓.๕๗	๐.๗๑	๑.๓๒๗	๐.๒๕๒
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๘๗	๐.๗๗	๓.๗๗	๐.๗๒	๓.๖๐	๐.๖๕	๓.๖๗	๐.๗๑	๓.๙๐	๐.๖๗	๓.๕๗	๐.๗๖	๒.๒๔๖*	๐.๐๔๙
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๘๘	๐.๖๖	๓.๙๓	๐.๖๙	๓.๖๗	๐.๗๒	๓.๗๖	๐.๖๕	๓.๗๓	๐.๙๖	๓.๖๑	๐.๗๘	๒.๓๗๑*	๐.๐๓๙
๖. ด้านการสาธารณ สงเคราะห์	๓.๖๗	๐.๗๘	๓.๗๔	๐.๗๓	๓.๔๐	๐.๖๕	๓.๔๘	๐.๖๗	๓.๖๔	๐.๘๑	๓.๕๔	๐.๗๔	๒.๐๙๙	๐.๐๖๕
รวม	๓.๗๘	๐.๕๖	๓.๗๕	๐.๕๒	๓.๕๓	๐.๔๘	๓.๗๖	๐.๔๗	๓.๘๑	๐.๕๔	๓.๖๒	๐.๖๑	๒.๖๐๔*	๐.๐๒๕

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในภาพรวม และในรายด้าน คือ ด้านการปกครอง, ด้านการศาสนศึกษา , การเผยแพร่, และด้านสาธารณูปการ

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษา, ด้านการเผยแผ่, และด้านสาธารณูปการด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙ - ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยภาพรวม

(n=๓๗๗)							
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า	๘,๐๐๐ -	๑๐,๐๐๑	๑๕,๐๐๑	๒๐,๐๐๑	สูงกว่า
		๘,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท	๓๐,๐๐๐ บาท	
		๓.๗๘	๓.๗๕	๓.๕๓	๓.๗๖	๓.๘๑	๓.๖๒
ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๓.๗๘	-	๐.๐๓	๐.๒๕*	๐.๐๒	-๐.๐๓	๐.๑๖*
๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๕	-	-	๐.๒๒*	-๐.๐๑	-๐.๐๖	๐.๑๓
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๓	-	-	-	-๐.๒๓	-๐.๒๘*	-๐.๐๙
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๖	-	-	-	-	-๐.๐๕	๐.๑๔
๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๑	-	-	-	-	-	๐.๑๙
สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๒	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท และ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวม น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท, ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท และสูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการปกครอง

(n=๓๗๗)							
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า	๘,๐๐๐ –	๑๐,๐๐๑	๑๕,๐๐๑	๒๐,๐๐๑	สูงกว่า
		๘,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท	๓๐,๐๐๐ บาท	๓๐,๐๐๐ บาท
		๓.๗๑	๓.๖๗	๓.๔๔	๓.๙๒	๓.๙๐	๓.๗๒
ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๓.๗๑	-	๐.๐๔	๐.๒๗*	-๐.๒๑	-๐.๑๙	-๐.๐๑
๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๗	-	-	๐.๒๓*	-๐.๒๕	-๐.๒๓	-๐.๐๕
๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๔	-	-	-	-๐.๔๘*	-๐.๔๖*	-๐.๒๘*
๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๒	-	-	-	-	๐.๐๒	๐.๒๐
๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๐	-	-	-	-	-	๐.๑๘
สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๒	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท, ๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท และ ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการปกครอง น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท, ๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท, ๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท และสูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการศาสนศึกษา

(n=๓๗๗)

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท
		๓.๘๖	๓.๘๐	๓.๕๑	๓.๘๕	๓.๙๗	๓.๗๐
ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๓.๘๖	-	๐.๐๖	๐.๓๕*	๐.๐๑	-๐.๑๑	๐.๑๖
๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๐	-	-	๐.๒๙*	-๐.๐๕	-๐.๑๗	๐.๑๐
๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๑	-	-	-	-๐.๓๔*	-๐.๔๖*	-๐.๑๙
๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๕	-	-	-	-	-๐.๑๒	๐.๑๕
๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๗	-	-	-	-	-	๐.๒๗
สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๐	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท, ๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท และ ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท, ๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท, และ ๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการเผยแพร่

(n=๓๗๗)

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท
		๓.๘๗	๓.๗๗	๓.๖๐	๓.๖๗	๓.๘๐	๓.๕๗
ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๓.๘๗	-	๐.๑๐	๐.๒๗*	๐.๒๐	-๐.๐๓	๐.๓๐*
๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๗	-	-	๐.๑๗	๐.๑๐	-๐.๑๓	๐.๒๐
๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๐	-	-	-	-๐.๐๗	-๐.๓๐	๐.๐๓
๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๗	-	-	-	-	-๐.๒๓	๐.๑๐
๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๐	-	-	-	-	-	๐.๓๓
สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๕๗	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการเผยแพร่ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท และสูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้านการสาธารณสุขการ

(n=๓๗๗)							
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	ต่ำกว่า	๘,๐๐๐ –	๑๐,๐๐๑	๑๕,๐๐๑	๒๐,๐๐๑	สูงกว่า
		๘,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท	๓๐,๐๐๐ บาท	๓๐,๐๐๐ บาท
		๓.๘๘	๓.๙๓	๓.๖๗	๓.๗๖	๓.๗๓	๓.๖๑
ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท	๓.๘๘	-	-๐.๐๕	๐.๒๑	๐.๑๒	๐.๑๕	๐.๒๗*
๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๓	-	-	๐.๒๖	๐.๑๗	๐.๒๐	๐.๓๒*
๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๗	-	-	-	-๐.๐๙	-๐.๐๖	๐.๐๖
๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๖	-	-	-	-	๐.๐๓	๐.๑๕
๒๐,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๓	-	-	-	-	-	๐.๑๒
สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๑	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท และ ๘,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการสาธารณสุขการ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอาชีพ

(n=๓๗๗)

ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อ การบริหารวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	อาชีพ								F	Sig.
	รับจ้าง ,ลูกจ้าง		ทำสวน ทำไร่ ทำนา		ค้าขาย		รับราชการ			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๕	๐.๖๙	๓.๘๐	๐.๗๓	๓.๕๒	๐.๗๘	๓.๖๒	๐.๗๐	๑.๖๗๙	๐.๑๗๑
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๘๙	๐.๖๘	๓.๗๗	๐.๗๙	๓.๖๓	๐.๗๒	๓.๖๖	๐.๖๗	๒.๙๐๑*	๐.๐๓๕
๓. ด้านการศึกษา สงเคราะห์	๓.๗๔	๐.๗๑	๓.๗๗	๐.๗๑	๓.๕๙	๐.๗๒	๓.๕๒	๐.๖๓	๓.๓๑๓*	๐.๐๒๐
๔. ด้านการเผยแพร่	๓.๘๑	๐.๗๒	๓.๘๑	๐.๘๒	๓.๗๖	๐.๖๔	๓.๖๑	๐.๗๒	๒.๒๖๑	๐.๐๘๑
๕. ด้านการ สาธารณูปการ	๓.๙๓	๐.๗๑	๓.๘๘	๐.๗๙	๓.๗๕	๐.๖๖	๓.๖๓	๐.๗๒	๔.๖๓๘*	๐.๐๐๓
๖. ด้านการสาธารณ สงเคราะห์	๓.๗๗	๐.๗๕	๓.๔๕	๐.๗๓	๓.๖๕	๐.๗๗	๓.๔๙	๐.๗๐	๔.๔๖๓*	๐.๐๐๔
รวม	๓.๘๒	๐.๕๕	๓.๗๕	๐.๕๕	๓.๖๕	๐.๕๔	๓.๕๙	๐.๕๔	๔.๔๙๗*	๐.๐๐๔

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของ
พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ใน
ภาพรวม และในรายด้าน คือ ด้านการศาสนศึกษา ,ด้านการศึกษาสงเคราะห์,ด้านสาธารณูปการ
และด้านการสาธารณสงเคราะห์

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็น
ของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้าน
ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณ
สงเคราะห์ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียด
ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๕ - ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๕ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม

(n=๓๗๗)

อาชีพ	$\bar{x}$	รับจ้าง, ลูกจ้าง	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	ค้าขาย	รับราชการ
		๓.๘๒	๓.๗๕	๓.๖๕	๓.๕๙
รับจ้าง,ลูกจ้าง	๓.๘๒	-	๐.๐๗	๐.๑๗	๐.๒๓*
ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๓.๗๕	-	-	๐.๑๐	๐.๑๖
ค้าขาย	๓.๖๕	-	-	-	๐.๐๖
รับราชการ	๓.๕๙	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับจ้าง ,ลูกจ้าง มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมน้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๖ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ ด้านการศาสนศึกษา

(n=๓๗๗)

อาชีพ	$\bar{x}$	รับจ้าง, ลูกจ้าง	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	ค้าขาย	รับราชการ
		๓.๘๙	๓.๗๗	๓.๖๓	๓.๖๖
รับจ้าง,ลูกจ้าง	๓.๘๙	-	๐.๑๒	๐.๒๖	๐.๒๓*
ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๓.๗๗	-	-	๐.๑๔	๐.๑๑
ค้าขาย	๓.๖๓	-	-	-	-๐.๐๓
รับราชการ	๓.๖๖	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับจ้าง ,ลูกจ้าง มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๗ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n=๓๗๗)

อาชีพ	$\bar{x}$	รับจ้าง, ลูกจ้าง	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	ค้าขาย	รับราชการ
		๓.๗๔	๓.๗๗	๓.๕๙	๓.๕๒
รับจ้าง,ลูกจ้าง	๓.๗๔	-	-๐.๐๓	๐.๑๕	๐.๒๒*
ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๔.๗๗	-	-	๐.๑๘	๐.๒๕*
ค้าขาย	๓.๕๙	-	-	-	๐.๐๗
รับราชการ	๓.๕๒	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับจ้าง ,ลูกจ้าง และทำสวน ทำไร่ ทำนา มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๘ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณูปการ

(n=๓๗๗)

อาชีพ	$\bar{x}$	รับจ้าง, ลูกจ้าง	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	ค้าขาย	รับราชการ
		๓.๙๓	๓.๘๘	๓.๗๕	๓.๖๓
รับจ้าง,ลูกจ้าง	๓.๙๓	-	๐.๐๕	๐.๑๘	๐.๓๐*
ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๓.๘๘	-	-	๐.๑๓	๐.๒๕*
ค้าขาย	๓.๗๕	-	-	-	๐.๑๒
รับราชการ	๓.๖๓	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับจ้าง ,ลูกจ้าง และทำสวน ทำไร่ ทำนา มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการสาธารณูปการ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามอาชีพ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n=๓๗๗)

อาชีพ	$\bar{x}$	รับจ้าง, ลูกจ้าง	ทำสวน ทำไร่ ทำนา	ค้าขาย	รับราชการ
		๓.๗๗	๓.๔๕	๓.๖๕	๓.๔๙
รับจ้าง,ลูกจ้าง	๓.๗๗	-	๐.๓๒*	๐.๑๒	๐.๒๘
ทำสวน ทำไร่ ทำนา	๓.๔๕	-	-	-๐.๒๐	-๐.๐๔
ค้าขาย	๓.๖๕	-	-	-	๐.๑๖
รับราชการ	๓.๔๙	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๙ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ รับจ้าง ,ลูกจ้าง มีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ น้อยกว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพ ทำสวน ทำไร่ ทำนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔ ปัญหาและแนวทางในการการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ปัญหาและแนวทางในการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน มีดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ ด้านการปกครอง

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

- ๑) บางวัดพระลูกวัดยังขาดระเบียบวินัยในการปฏิบัติตน
- ๒) ทางวัดหรือเจ้าอาวาสไม่ค่อยเข้มงวดดูแลเอาใจใส่

พอสมควร

๓) บางวัดรับพระมาบวชโดยไม่ดูประวัติพระบางองค์ก่อนบวช ดิถยาเสพติดเมื่อมาอยู่ก็มีเพื่อน ๆ หรือลูกศิษย์มาว่าสูมในกุฏิ

๔) วัดควรจะดูแลปกครองพระหรือบุคลากรในวัดให้มากเรื่องการมีระเบียบวินัยเกี่ยวกับพระสงฆ์

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด

- ๑) เจ้าอาวาสต้องควบคุมให้ดีที่สุด
- ๒) ควรกำหนดกฎข้อบังคับและปฏิบัติอย่างจริงจัง
- ๓) อยากให้เจ้าอาวาสตรวจสอบผู้ที่จะมาบวชว่ามาจากไหน

ทำให้ทราบประวัติของผู้ที่จะบวช

๔) ให้เข้มงวดเรื่องระเบียบวินัยและการถือปฏิบัติเพื่อเป็น

แบบอย่างแก่ประชาชน

๔.๔.๒ ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

๑) พระที่มาบวชส่วนใหญ่จะไม่สนใจเรื่องการศึกษาธรรมะและก็จะบวชแค่เวลาสั้น ๆ เสียมาก, ส่วนประชาชนเองก็ให้ความสนใจน้อยมากยิ่งเด็กยุคใหม่ดูจะไม่สนใจเลย

๒) การจัดอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบน้อย

๓) อยากให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถควรมาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ ก็น่าจะดี

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด

- ๑) ควรกำหนดหลักสูตรการศึกษาสำหรับพระบวชใหม่
- ๒) ควรมีการจัดการศึกษาให้เห็นเป็นรูปธรรมในวัดแต่ละแห่ง ซึ่งสอนเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนนั้นสอนทั้งฆราวาสและสงฆ์ด้วยอาจจะเป็นสัปดาห์ละ ๑ วัน

๓) ทางวัดน่าจะมึนนโยบายหรือสื่อจิตใจในการศึกษาธรรมแก่ประชาชนหรือเอากลยุทธ์ของวัดที่มึนนโยบายดีๆ มาใช้บ้าง

๔.๔.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

- ๑) งบประมาณด้านการศึกษาของพระสงฆ์ไม่เพียงพอ
  - ๒) งบประมาณเรื่องเงินยังไม่พอ
- ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด
- ๑) ควรมีการหาทุนจากภายนอกให้ชุมชนมีส่วนร่วม
  - ๒) สร้างเป็นมูลนิธิของวัดเพื่อการศึกษาสงเคราะห์

๔.๔.๔ ด้านการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

- ๑) ขาดจำนวนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการถ่ายทอดความรู้ไม่เพียงพอ
  - ๒) ขาดการใช้สื่อที่มีความทันสมัยในการเผยแผ่
  - ๓) ขาดพระที่มีองค์ความรู้และมุ่งมั่นต่อการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา
- ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด
- ๑) ส่งเสริมความรู้เพื่อนำมาใช้ในการเผยแผ่
  - ๒) ใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการให้ความรู้
  - ๓) จัดอบรมพระให้มีความรู้ความสามารถอย่างจริงๆ และผู้ที่ได้รับการอบรมสามารถเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องหลากหลาย

๔.๔.๕ ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

- ๑) ทางวัดขาดการวางแผนก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด
- ๒) ควรมีที่ตึมน้ำภายในวัดและที่ล้างหน้า
- ๓) เครื่องสาธารณูปการของวัดชำรุดเนื่องจากการใช้งานบ่อย

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด

๑) ควรมีการวางแผนการจัดการระบบให้เป็นแบบแผน หรือทำ
แผนผังของวัดและมีโครงสร้าง

หน้าห้องสุขา

๒) จัดทำที่ดื่ม้ำสำหรับประชาชนที่เข้าไปในวัด และอ่างล้าง

๓) ควรตรวจสอบและคอยซ่อมบำรุงให้กลับมาใช้ได้อยู่เสมอ

๔.๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค ได้แก่

๑) ขาดความสงเคราะห์ด้านจิตใจ

๒) บางวัดอาจจะเป็นวัดเล็ก เจ้าอาวาสไม่ค่อยใส่ใจดูแลวัด
ชาวบ้านอาจไม่ค่อยศรัทธาต่อวัดหรือเจ้าอาวาส เงินทำบุญหรือการช่วยเหลือวัดในด้านการร่วม
บริจาคเงินสิ่งของที่จะนำไปช่วยชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงหรือพระที่เดือดร้อนจึงไม่ค่อยมี

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารวัด

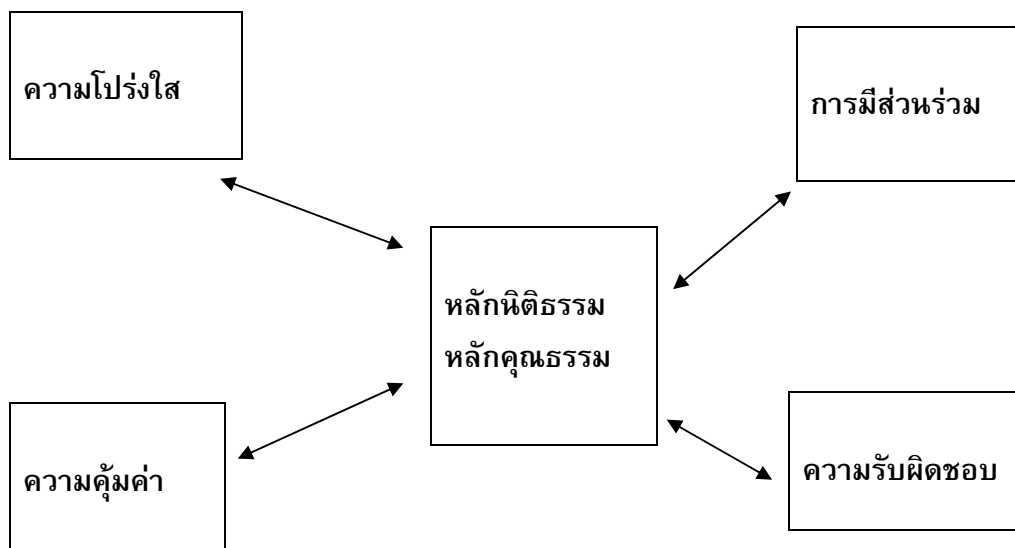
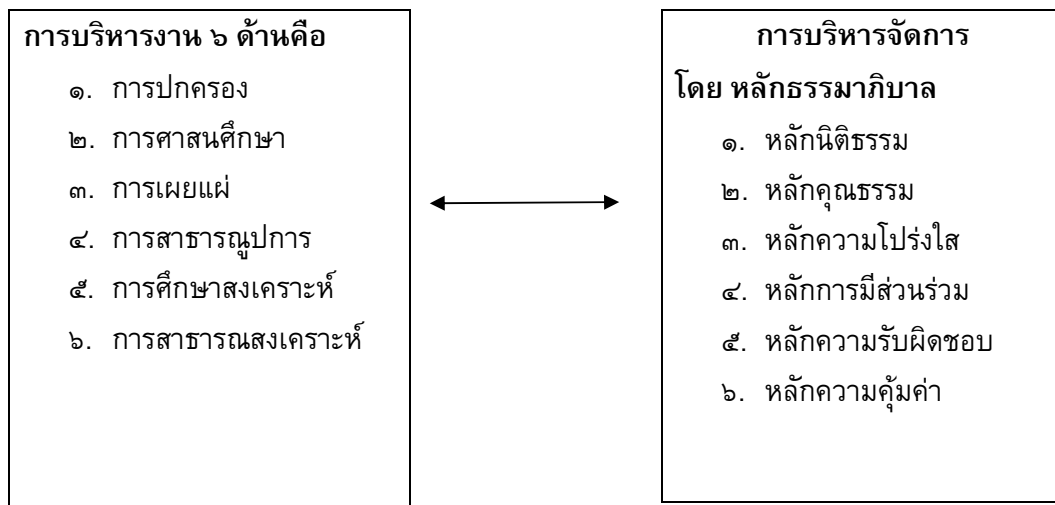
๑) ให้ความสนใจในด้านการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจแก่
ประชาชนเป็นหลักมากกว่าการสงเคราะห์ด้านวัตถุ

๒) อยากรให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดดูแลพระลูกวัด ปรับปรุงวัด และ
ช่วยเหลือชาวบ้านใกล้เคียงให้มากขึ้น เพื่อที่ชาวบ้านจะได้กลับมาช่วยเหลือทางวัดในเรื่องการขอ
งบบริจาคหรือสิ่งของที่จะไปช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติทุกชนิด

๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
การบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค

แผนภูมิ ที่ ๔.๕ การบริหารจัดการ เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค

๔.๕ สรุป องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย จากแผนภูมิ

งานในการบริหารจัดการวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มี ๖ ด้านคือ

๑. การปกครอง
๒. การศาสนศึกษา
๓. การเผยแผ่
๔. การสาธารณูปการ
๕. การศึกษาสงเคราะห์
๖. การสาธารณสงเคราะห์

ในการบริหารจัดการวัด ต้องบริหารจัดการตาม หลักธรรมาภิบาล คือ

๑. หลักนิติธรรม

การบริหารจัดการวัด ควรยึดหลักกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กฎ กติกา และข้อตกลงต่างๆ อย่างเคร่งครัด แต่ควรพิจารณาตามความเหมาะสมและยืดหยุ่นตามสมควร

๒. หลักคุณธรรม

การบริหารจัดการวัด ต้องควบคู่ กับ หลักคุณธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จะช่วยเสริมให้การบริหารจัดการวัดเกิด ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. หลักความโปร่งใส

การบริหารจัดการวัด ต้องมีการเสียสละ ยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน สามารถตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ศรัทธาหรือชาวบ้าน เข้ามาตรวจสอบการดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลงาน ในโครงการต่างๆ ได้อย่างเปิดเผย

๔. หลักการมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการวัด ควรเปิดโอกาส ให้เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระลูกวัด รวมถึงศรัทธา ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารวัดมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด

๕. หลักความรับผิดชอบ

การบริหารจัดการวัดควรให้วัด และผู้นำชุมชน เข้ามาร่วมรับผิดชอบร่วมกัน โดยเฉพาะเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้อำนวยการบริหารส่วนราชการต่างๆ ถือว่าทุกฝ่ายเป็นผู้นำในการบริหารวัดร่วมกัน

๖. หลักความคุ้มค่า

การบริหารจัดการวัด ควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อความคุ้มค่าและประโยชน์อันพึงจะได้รับ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางของการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๗๗ คน โดยการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และ (F-test)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑. สถานภาพส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม พุทธศาสนิกชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘๕ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๓ มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๖๖ มีรายได้ต่อเดือน ๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๔ และมีอาชีพรับราชการ จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๖

๕.๑.๒. ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๒.๑ ด้านการปกครอง พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการปกครองอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการศาสนศึกษาอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน และการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๒.๔ ด้านการเผยแผ่ พบว่า คิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ คือ การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านการเผยแผ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๑.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ข้อ คือ การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น, การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ และการดำเนินการก่อสร้างการประปาชุมชน ส่วนข้ออื่นๆ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ภาพรวม และในรายด้าน คือ ด้านการศาสนศึกษา ,ด้านการศึกษาสงเคราะห์,ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๕.๑.๔. ปัญหาและแนวทางในการการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัด ปทุมธานี สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๔.๑ ด้านการปกครอง

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ พระลูกวัดบางวัดยังขาดระเบียบวินัย ในการปฏิบัติตน,เจ้าอาวาสไม่ค่อยเข้มงวดดูแลเอาใจใส่,การบวชไม่มีการตรวจประวัติของผู้มา ขอบวชในเรื่องยาเสพติดและการดูแลการปกครองของพระหรือบุคลากรในวัดควรมีระเบียบวินัย เกี่ยวกับพระสงฆ์

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ เจ้าอาวาสต้องควบคุม ให้ดีที่สุดในด้านการกำหนดกฎข้อบังคับและปฏิบัติอย่างจริงจัง,เจ้าอาวาสตรวจสอบผู้ที่จะมาบวชว่า มาจากไหน ทำให้ทราบประวัติของผู้ที่จะบวชและการเข้มงวดเรื่องระเบียบวินัยและการถือ ปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

๕.๑.๔.๒ ด้านการศาสนศึกษา

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ พระที่มาบวชส่วนใหญ่จะไม่สนใจ เรื่องการศึกษาธรรมะและก็จะบวชแค่เวลาสั้นๆ เสียมาก, ส่วนประชาชนเองก็ให้ความสนใจน้อย มากยิ่งเด็กยุคใหม่ดูจะไม่สนใจเลย,การจัดอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบน้อย,พระภิกษุที่มี ความรู้ความสามารถควรมาอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ,

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ การกำหนดหลักสูตร การศึกษาสำหรับพระบวชใหม่,การจัดการศึกษาให้เห็นเป็นรูปธรรมในวัดแต่ละแห่งซึ่งสอน เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนนั้นสอนทั้งฆราวาสและสงฆ์ด้วยอาจจะเป็นสัปดาห์ละ ๑ วันและ ทาง วัดน่าจะมึนโยบายหรือสื่อจูงใจในการศึกษาธรรมะแก่ประชาชนหรือเอากลยุทธ์ของวัดที่มี นโยบายดีๆ มาใช้บ้าง

๕.๑.๔.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณด้านการศึกษาของ พระสงฆ์ไม่เพียงพอและงบประมาณเรื่องเงินยังไม่พอ

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ ควรมีการหาทุนจาก ภายนอกให้ชุมชนมีส่วนร่วมและ สร้างเป็นมูลนิธิของวัดเพื่อการศึกษาสงเคราะห์

๕.๑.๔.๔ ด้านการเผยแพร่

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการถ่ายทอดความรู้ไม่เพียงพอ,ขาดการใช้สื่อที่มีความทันสมัยในการเผยแพร่และขาดพระที่มีองค์ความรู้และมุ่งมั่นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ การส่งเสริมความรู้เพื่อนำมาใช้ในการเผยแพร่,การใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการให้ความรู้และจัดอบรมพระให้มีความรู้ความสามารถอย่างจริงจัง และผู้ที่ได้รับการอบรมสามารถเผยแพร่ได้อย่างถูกต้องหลากหลาย

๕.๑.๔.๕ ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ทางวัดขาดการวางแผนก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด,เครื่องสาธารณูปการของวัดชำรุดเนื่องจากการใช้งานบ่อยและควรมีที่ตมหน้าภายในวัดและที่ล้างหน้า

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ การวางแผนการจัดการระบบให้เป็นแบบแผน หรือทำแผนผังของวัดและมีโครงสร้าง,การตรวจสอบและคอยซ่อมบำรุงให้กลับมาใช้ได้อยู่เสมอและจัดทำที่ตมหน้าสำหรับประชาชนที่เข้าไปในวัด และอ่างล้างหน้าห้องสุขา

๕.๑.๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ขาดความสงเคราะห์ด้านจิตใจและบางวัดอาจจะเป็นวัดเล็ก เจ้าอาวาสไม่ค่อยใส่ใจดูแลวัด ชาวบ้านอาจไม่ค่อยศรัทธาต่อวัดหรือเจ้าอาวาส เงินทำบุญหรือการช่วยเหลือวัดในด้านการร่วมบริจาคเงินสิ่งของที่นำไปช่วยชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงหรือพระที่เดือดร้อนจึงไม่ค่อยมี

ข้อเสนอแนะแนวทางในการการบริหารวัด คือ ให้ความสนใจในการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจแก่ประชาชนเป็นหลักมากกว่าการสงเคราะห์ด้านวัตถุและให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดดูแลพระลูกวัด ปรับปรุงวัด และช่วยเหลือชาวบ้านใกล้เคียงให้มากขึ้น เพื่อที่ชาวบ้านจะได้กลับมาช่วยเหลือทางวัดในเรื่องการขอขมาบริจาคหรือสิ่งของที่นำไปช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติทุกชนิด

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๙$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับดีแต่ก็ต้องมีการพัฒนาการบริหารวัดอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดให้มีความพร้อมยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้าน มีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

ด้านการปกครอง จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การปกครองยังคงปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งจะทำให้การดำเนินการด้านการปกครองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการพัฒนางานของคณะสงฆ์อยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาบุญสม พันธุ์สุข^{๑๒๑} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔” พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการปกครองมีค่า อยู่ในระดับมาก เกิดจากวัดพัฒนาตัวอย่างที่ได้มีการพัฒนาสภาพของวัดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้พบจุดบกพร่องต่างๆ นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะด้านการปกครองภายในวัด ได้ร่วมกันกำหนดนโยบายในการปกครองอย่างชัดเจน โดยจำแนกสายปกครองเพื่อระงับอธิกรณ์อย่างเป็นระบบ พระภิกษุสามเณรปฏิบัติศาสนกิจตามกฎระเบียบของวัดอย่างเคร่งครัด โดยมีการจัดประชุมสงฆ์ทุกวันโกนเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนา และพร้อมที่จะปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น และการดูแลความเรียบร้อยภายในวัด

ด้านการศึกษา จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การศาสนศึกษาให้ความสำคัญกับบุคลากรคือครูพระปริยัติธรรม มีการสรรหาและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการตรวจตราดูแลการสอน และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้เพียงพอต่อความต้องการ เพื่อให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ สามารถรักษาพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์^{๑๒๒} ที่ได้

^{๑๒๑} พระมหาบุญสม พันธุ์สุข, “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

^{๑๒๒} พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๘.

ศึกษาเรื่อง “ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า การบริหารจัดการด้านการศาสนศึกษาของเจ้าอาวาสที่จะให้เกิดประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่พร้อม เช่น มีบุคลากร อุปกรณ์ งบประมาณ อาคารสถานที่ เพื่อให้เกิดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา คำว่า สิกขา นั้นก็มีความหมายเช่นเดียวกันกับคำว่าศึกษา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่ได้จัดการศึกษาอื่นๆ นอกเหนือจากศาสนศึกษา เพื่อช่วยเหลือสถานศึกษา ตลอดจนนักเรียน นักศึกษาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทศพร ภูพวก^{๑๒๓} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓” พบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน การอำนวยความสะดวกให้สถานศึกษามาจัดกิจกรรมภายในวัด และการจัดตั้งกองทุนเพื่อการ ศึกษาภายในวัด

ด้านการเผยแผ่ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การอบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญทางศาสนาเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน และยังคงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่เวไนยสัตว์เช่นเดียวกันกับในสมัยพุทธกาล สอดคล้องกับที่ พระมหาวรจักร ฉนุชชาโต^{๑๒๔} กล่าวว่าไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงทรงยึดหลัก ๓ ประการ คือ ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้, สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า และ

^{๑๒๓}พระมหาทศพร ภูพวก, “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓”, วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๑.

^{๑๒๔}พระมหาวรจักร ฉนุชชาโต, “การศึกษามหาวิทยาลัยและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชนดล นาคสุวรรณโณ^{๑๒๕} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การอบรมทำวัตรสวดมนต์เป็นกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ในวัดที่จะนำพาพระภิกษุสามเณรให้สวดมนต์ เพราะบางครั้งจะต้องเป็นแบบอย่างให้ศาสนายั่งยืน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง เพราะเป็นการพัฒนาด้านจิตใจทำให้จิตใจสงบ มีสมาธิในการดำเนินกิจการต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น

ด้านการสาธารณูปการ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การจัดการสาธารณูปโภค การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน โดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในความเป็นไทย การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ^{๑๒๖} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า งานด้านสาธารณูปการพระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก โดยทำหน้าที่ในการขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าอาวาสกับชาวบ้าน

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้สงเคราะห์แก่ประชาชน และการป้องกันยาเสพติดให้โทษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิศาลถิรธรรม^{๑๒๗} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” พบว่า งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ และกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน

^{๑๒๕} พระมหารชนดล นาคสุวรรณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๔.

^{๑๒๖} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๖.

^{๑๒๗} พระครูพิศาลถิรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๖

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด เพื่อการดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้

๒. ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้

๓. การจัดการศึกษาควรมีระบบแบบแผนและมีการประเมินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษา เป็นการส่งเสริมและการพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์

๔. การเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนให้เข้าใจในหลักธรรม

๕. การส่งเสริมทรัพยากรบุคคลในด้านการเผยแผ่ คือการส่งบุคคลไปอบรมในหน่วยงานที่มีชื่อเสียงเพื่อนำกลับมาพัฒนาด้านการเผยแผ่ของวัด

๖. จัดการทำแผนงานด้านสาธารณูปการให้เป็นระบบ มีแบบแผน มีโครงการในการดำเนินการในระยะสั้น กลาง และยาวตามลำดับ

๗. ทรนงค์ให้การช่วยเหลือและ สร้างจิตสาธารณะให้แก่ประชาชนในชุมชน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการสนับสนุนการทำวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดในอำเภอหรือระดับจังหวัด

๒. การทำวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน

๓. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการวัดมีความแตกต่างกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนในด้านใด เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบปรับปรุง และพัฒนาการบริหารจัดการวัดต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.

กมล ภูประเสริฐ และคณะ. การบริหารและการจัดการวัดผลและประเมินผลการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : สุขุทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙ .

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

จิตรจำนง สุภาพ. ทฤษฎีวิธีवाद. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

จำลอง เงินดี. เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

ชวลิต พุทธวงศ์. การบริหารโครงการสุขภาพในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส
พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๘.

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. ศาสนากับทุนนิยม. กรุงเทพมหานคร : สมาพันธ์. ๒๕๔๓

เด่น ชะเนติย์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓.

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์. ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

- ธีระรัตน์ กิจจาร์ภย์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครู
ศาสตร ศึกษานโยบายแพชเชอร์, ๒๕๔๒.
- นพมาศ ธีระเวคิน. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- นิตย์ สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- บุญทัน ดอกไธสง. การจัดองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกร
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. วิธีวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: พิชาญพริ้นติ้ง,
๒๕๓๔.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่น
แนล, ๒๕๓๒.
- ประยูร อาษานาม. คู่มือวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์.มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ๒๕๔๑.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม,
๒๕๔๒.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์.
กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทสหภูมิธรรม จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้ง
ที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุฑุมรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถร
สมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโย). การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

- _____ . ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการ
ศาสนา, ๒๕๔๑.
- พระธรรมวรานายก (โอภาส นินฺตติเมธี). “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน
ธรรมปริทัศน์ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมสังคมิวิทยาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- วิเชียร เกตุสิงค์. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :
ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔.
- มณฑนา อินทุสมิต. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากร
มนุษย์ทางการศึกษา. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป. ๒๕๔๖.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๒.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ. จิตยาสังคมิ. กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยพัฒนาการพิมพ์ธนบุรี, ๒๕๑๘.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมิไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- _____ . การบริหารตามสถานการณ์. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.
- สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม. จิตวิทยาสังคมิ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๒๐.
- สุพิณ เกชาคุปต์. การจัดการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-
ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมิวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การโฆษณาหาเสียงกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร :
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
 อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
 เอกชัย กี่สุพันธ์. **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

(๒) **วิทยานิพนธ์และงานวิจัย :**

เกรียงไกร บุญยะพุกกนะ. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๗.
 กนกพรรณ จันทรวงษ์. “คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัทในสถานบริการน้ำมันในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.
 ชนิษฐ์ศรี ลีอารีย์. “การบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๙.
 ชนิษฐา เครือจักร์. “การบริหารจัดการกับการพัฒนาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนต่างเพศของนักเรียน กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๔๘.
 ณทพงษ์ วิยะรันดร์. “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข่างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๘.
 ณัฐมน จินตรักษ์. “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณที่มีต่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
 ณัฐฉิณี เรียงจันทร์. ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในองค์กรปกครองท้องถิ่น (ระดับอบต.) เขตพื้นที่อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. **รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
 ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๗.

ธัญพร พงษ์โสภณ. “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

นรินทร์ พูลสวัสดิ์. “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๓.

นิรัญชรา มากมา. “การบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจชุมชน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี ๒๕๔๗”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.

บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.

ประไพ ฤกษ์วิถี. ร.ต.อ.หญิง. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยชุมชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธร. “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปัญญา. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหาภักษฎา นันทเพชร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.

- พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาวรณชัย กลิ่งโพธิ์. “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๔๔”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาภาควิชาประวัติศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๗.
- พระวุฒิกุล วุฑฒิกโร. ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พินิตา งามขุนทด. “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๙.
- ไพศาล เกิดขาว. “ การบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติกิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.
- ภาณุพล เต็งริกานนท์. “การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน บ้านท่าช้าง หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าบัว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๕๑.
- ยุทธนา สืบสิงห์. รัชพรรณ สร้อยสุวรรณ. รัตนาสุตา แก้วกันยา. “การศึกษาระดับในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี”, **การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองปริญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๖.
- วิษณุ พลอยศรี. “การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากรณี ศูนย์การเรียนชุมชนพัฒนาช้อย ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ศรีไพร ชื่นชม. “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำ กับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด

สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ ศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

สามารถ ไชยพันธุ์. “ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัดการศึกษา ตามอัยยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕.

๒.ภาษาอังกฤษ :

Best. J.W. **Reseach in Education**. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977.

Engle. T.L. and L. Snellgrove. **Psychology:Its Principle and Application**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1969.

Fled M.P. man. **Psychology in the Industrial Environment**. London : Butterworth and Co., Ltd., 1971.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Hurlock E. **Adolescent Development**. New York : McGraw-Hill Book, 1995.

Kolesnik. W.L. **Education Psychology Industry**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1970.

Maier,N. R. **Psychology in Industry**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1955.

Nunally Jum C. **Test and Measurements Assessment and Prediction**. New York : McGraw Hill Book Co. Inc., 1950.

William Ouchi. **Organization and Management**. Englewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

๓.เว็บไซต์ :

เขตการปกครองคณะสงฆ์. www.songbr.org. เข้าถึงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

www.sangkhakk.com. เข้าถึงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

อำเภอเมืองปทุมธานี. <http://th.widipidia.org>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ภาคผนวก

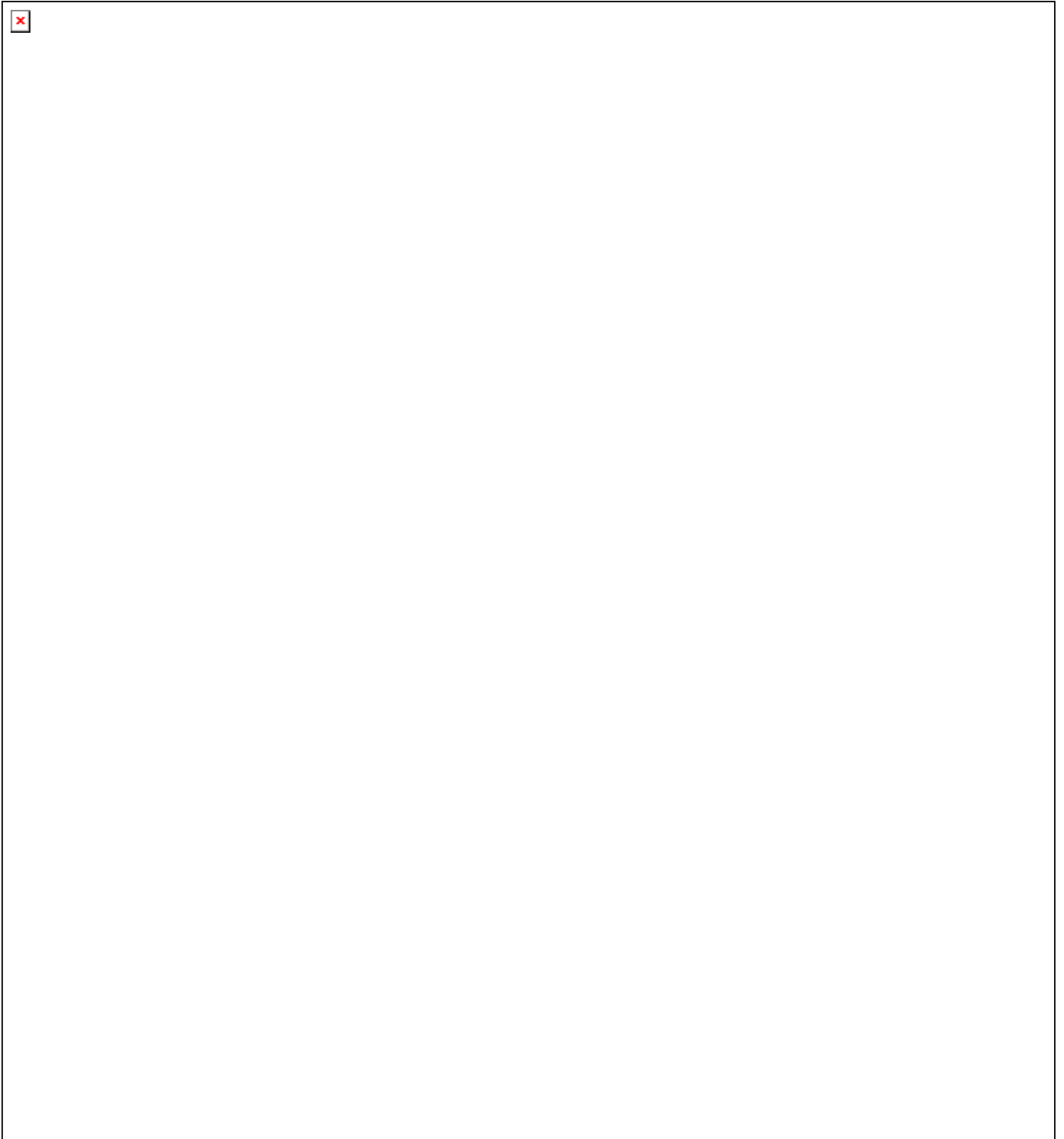

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ข
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

RELIABILITY

```

/VARIABLES=a1 a2 a3 a4 a5 a6 b1 b2 b3 b4 b5 b6 c1 c2 c3 c4 c5
c6 d1 d2 d3 d4 d5 d6 e1 e2 e3 e4 e5 e6 f1 f2 f3 f4 f5 f6
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
    
```

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's	
Alpha	N of Items
.857	36

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	134.5667	721.564	.469	.852
การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	134.7333	727.651	.466	.853
การบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา	134.5000	743.362	.106	.857
การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์และศิษย์วัด	134.8333	717.109	.622	.851
การจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ – รายจ่าย ให้เป็นไปด้วยดี	133.1000	504.024	.373	.954
การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง	134.6667	729.540	.572	.853
การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน และประเพณีอันดีงาม	134.5667	719.978	.628	.851
การดูแลเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๒๘	134.6667	724.299	.530	.852
การเร่งรัดตรวจครั้งให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)	134.4667	726.671	.469	.853
การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี	134.8333	708.006	.680	.849
การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักธรรมและบาลี	134.5667	725.771	.528	.853
การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมบาลี ประโยคต่างๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้	134.4000	726.041	.538	.853
การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุกระดับชั้น	134.5333	706.602	.664	.849
การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	134.8333	713.868	.661	.850
การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	134.8667	720.464	.532	.852
การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุ และสามเณร	134.4333	715.909	.588	.851

การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	134.7333	707.789	.659	.849
การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา	134.3667	722.309	.532	.852
การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	134.5667	720.461	.523	.852
การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย	134.3000	732.700	.328	.855
การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	134.8333	719.454	.576	.851
การแนะนำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	134.9000	719.610	.509	.852
อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญทางศาสนา	134.5667	713.220	.550	.851
การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรม แก่พระสงฆ์ สามเณร และประชาชน	134.5667	715.633	.593	.851
การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด	134.5333	714.671	.581	.851
การควบคุมดูแลการก่อสร้าง โดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในความเป็นไทย	134.6667	711.885	.681	.850
การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	134.7333	715.030	.631	.851
การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวงและพระธรรมวินัย	134.6333	714.792	.634	.850
การก่อสร้างอาคารเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ	134.9667	707.344	.704	.849
การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด	134.5667	726.530	.574	.853
การป้องกันยาเสพติดให้โทษ	134.6333	708.792	.544	.850
การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์	134.9000	704.921	.690	.849
การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้สงเคราะห์แก่ประชาชน	135.0333	710.447	.670	.850

การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการ พัฒนาสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น	135.3333	705.609	.654	.849
การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไป เพื่อสาธารณประโยชน์	134.9667	714.585	.596	.851
การดำเนินการก่อสร้างการประปาชุมชน	135.1333	708.051	.658	.849

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัด ปทุมธานี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นความพอใจของ
พุทธศาสนิกชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ส่วน

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดใน
อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา
แนวทาง และข้อเสนอแนะการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน ผู้ศึกษาจะนำ
ข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็น
ความลับ และนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่
อย่างไร ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ
ท่านที่ตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้

พระสมรัก ภาทุปญโญ

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน
หน้าข้อความต่อไปนี้

๑. เพศ

 ชาย

 หญิง

๒. อายุ

 ๒๐ - ๓๐ ปี

 ๓๑ - ๔๐ ปี

 ๔๑ - ๕๐ ปี

 ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ

 โสด

 สมรส

๔. ระดับการศึกษา

 ต่ำกว่าปริญญาตรี

 ปริญญาตรี

 สูงกว่าปริญญาตรี

๕. รายได้ต่อเดือน

 ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท

 ๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท

 ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท

 ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

 ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท

 สูงกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท

๖. อาชีพ

 รับจ้าง, ลูกจ้าง

 ทำสวน ทำไร่ ทำนา

 ค้าขาย

 รับราชการ

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง

จากข้อความคำถามในแต่ละข้อ โปรดพิจารณาว่าความคิดเห็นของท่านว่าประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับปฏิบัติที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านตามเกณฑ์ ดังนี้

๕	หมายถึงระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึงระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึงระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึงระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึงระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ด้านการปกครอง					
๑.๑ การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย					
๑.๒ การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๑.๓ การบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา					
๑.๔ การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์และศิษย์วัด					
๑.๕ การจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ – รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
๑.๖ การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง					

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๒. ด้านการศึกษา					
๒.๑ การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน และประเพณีอันดีงาม					
๒.๒ การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรธรรม ตาม หลักสูตรนักรธรรมตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๒๘					
๒.๓ การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรธรรม ก่อนสอบ (แต่ละปี)					
๒.๔ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลี					
๒.๕ การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียน นักรธรรมและบาลี					
๒.๖ การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลี ปรโยคต่างๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้					
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๓.๑ การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชน ทุกระดับชั้น					
๓.๒ การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน					
๓.๓ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา					
๓.๔ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริม การศึกษาแก่พระภิกษุ และสามเณร					
๓.๕ การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้ กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน					
๓.๖ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน สถานศึกษา					
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๔.๑ การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและ อบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติ อันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี					
๔.๒ การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย					

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๔.๓ การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสน พิธีและการปฏิบัติ					
๔.๔ การแนะนำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง					
๔.๕ อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญทาง ศาสนา					
๔.๖ การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ใน การศึกษาธรรม แก่พระสงฆ์ สามเณร และประชาชน					
๕. ด้านการสาธารณูปการ					
๕.๑ การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายใน วัด					
๕.๒ การควบคุมดูแลการก่อสร้าง โดยส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมในความเป็นไทย					
๕.๓ การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็น ระเบียบสัดส่วน					
๕.๔ การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และ พระธรรมวินัย					
๕.๕ การก่อสร้างอาคารเสนาสนะด้วยการขอเงิน งบประมาณอุดหนุนจากราชการ					
๕.๖ การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด					
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์					
๖.๑ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ					
๖.๒ การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่ บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์					
๖.๓ การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้สงเคราะห์แก่ ประชาชน					
๖.๔ การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการ พัฒนาสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น					

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการ บริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๖.๕ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไป เพื่อสาธารณประโยชน์					
๖.๖ การดำเนินการก่อสร้างการประปาชุมชน					

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา และแนวทางในการบริหารวัดในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

๑. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการปกครอง

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๒. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศาสนศึกษา

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๓. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๔. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการเผยแพร่

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๕. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณสุข

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๖. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถามที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในครั้งนี้